

1981/82:82

Onsdagen den 17 februari

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

2 § Talmannen meddelade att *Lena Öhrsvik* ansökt om ledighet från uppdraget som riksdagsledamot under tiden den 24 februari – den 24 mars på grund av sjukdom.

Erforderlig ledighet beviljades.

Talmannen anmälde att *Georg Karlsson* (s) skulle tjänstgöra som ersättare för *Lena Öhrsvik*.

3 § Svar på frågorna 1981/82:239, 240 och 261 om åtgärder mot militärregimen i Turkiet

Anf. 1 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Anita Gradin har frågat mig vilka åtgärder den svenska regeringen tänker vidta med anledning av Europarådets parlamentariska församlings beslut i Turkietfrågan den 28 januari.

Inger Lindquist har mot samma bakgrund frågat mig om den svenska regeringen har för avsikt att ensam eller tillsammans med andra anställa en process mot Turkiet inför den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna.

Oswald Söderqvist, slutligen, har frågat mig vilka ytterligare initiativ regeringen kan ta för att bidra till den nödvändiga förändringen i Turkiet.

Jag besvarar de tre frågorna i ett sammanhang.

Europarådets parlamentariska församling antog den 28 januari, med röstsiffrorna 68 för, 41 emot och 4 nedlagda, en resolution om läget i Turkiet.

I resolutionen fästs medlemsregeringarnas uppmärksamhet på artikel 24 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, enligt vilken

*Om åtgärder mot
militärregimen i
Turkiet*

fördragsslutande part kan hänskjuta varje påstående om kränkning av konventionsbestämmelserna till den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna. Församlingen uttrycker uppfattningen att artikel 24 bör komma till användning i fallet Turkiet.

Församlingen antog dessutom samma dag, med röstsiffrorna 81 för, 15 emot och 9 nedlagda, en rekommendation till Europarådets ministerkommitté att i nära samarbete med församlingen följa utvecklingen i Turkiet och använda alla till buds stående medel för att underlätta en återgång till fullständig demokrati och respekt för grundläggande mänskliga rättigheter.

Samtidigt avlog församlingen, med siffrorna 38 för, 75 emot och 2 nedlagda, ett förslag till rekommendation om uteslutning av Turkiet.

Församlingens uppfattning är alltså å ena sidan att Turkiet bör vara kvar i Europarådet, å andra sidan att situationen i fråga om mänskliga rättigheter bör granskas och förbättras.

Den svenska regeringen har åtskilliga gånger, bl. a. i riksdagen, i Europarådets ministerkommitté och direkt till den turkiska regeringen, gett uttryck för sin oro vad gäller situationen i Turkiet. Sverige har t. ex. vid flera tillfällen i ministerkommittén tagit upp konkreta anklagelser om tortyr och begärt att Turkiet skulle undersöka dessa. Vi har också ställt frågor om rättegångar, lagstiftningsåtgärder och administrativ praxis.

Den svenska regeringen instämmer helt i församlingens slutsats att situationen i fråga om bl. a. de mänskliga rättigheterna i Turkiet är högst otillfredsställande.

Vi anser vidare, att det i första hand är Europarådets möjligheter till påtryckningar mot regimen i Ankara som bör utnyttjas.

Efter församlingens ställningstagande överväger vi nu aktivt, i samråd med andra länder, vilka handlingsmöjligheter – däribland ett förfarande inför kommissionen – som erbjuds för att förbättra läget. En gemensam arbetsgrupp från dessa länder diskuterar just i dag frågans olika juridiska och praktiska aspekter.

Anf. 2 ANITA GRADIN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret.

Alltsedan militärkuppen i Turkiet skedde har den svenska Europarådsdelegationen noga följt vad som händer med Turkiet, eftersom Turkiet är ett land som har förbundit sig att respektera både mänskliga rättigheter och demokratiska fri- och rättigheter.

Vid det här laget tycker jag att vi har en ganska klar bild av vart Turkiet är på väg. Framför allt kan vi slå fast att det handlar om en militärregim som är helt jämförbar med dem i Latinamerika. Grava brott mot mänskliga rättigheter begås varje dag. Tortyren är omfattande och systematisk, framför allt mot fackföreningsfolk och andra företrädare för folkrörelser. Fackliga ledare som finns här i Sverige har kunnat berätta om bestialisk tortyr, som också har lett till dödsfall. Det är inte bara polisen som torterar utan också militären. Att en så omfattande tortyr skulle kunna äga rum utan

myndigheternas och därmed regeringens goda minne, ser jag som helt otänkbart. Självfallet vill man skrämman till tystnad och till politisk och facklig inaktivitet. Offren tvingas underteckna bekännelser och löften. Det har visat sig att tortyren är särskilt svår i de kurdiska områdena.

Dödsdomar krävs i dag i mycket stor omfattning, framför allt mot 52 personer som har varit ledare i DISK. Ett studium av åtalsdokumentet på över 800 sidor visar en parodi på rättsstaten. Det sjuttiofem advokater som försvarar DISK-medlemmarna drabbas av olika svårigheter i sitt arbete och utsätts för påtryckningar.

Rättsstaten har alltså slutat att fungera, och därmed tycker jag att det är klart att Turkiet borde anmälas inför Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna.

Jag skulle vilja fråga utrikesministern: Vad betyder detta med arbetsgruppen? Vad skall den göra? Skall den bara utföra ett förarbete, innan den svenska regeringen och andra regeringar med samma inställning kommer att arbeta mot en anmälan av Turkiet till kommissionen i Strasbourg?

*Om åtgärder mot
militärregimen i
Turkiet*

Anf. 3 INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Europarådet är en helt unik organisation. Det är en sammanslutning av demokratiska stater, och dess enda uppgift är att slå vakt om de mänskliga fri- och rättigheterna. Det är många organisationer som försöker att ägna sig åt det och också gör det med framgång, men ofta blir det väldigt mycket ord. Europarådet har däremot möjlighet att handla. Det var det som den parlamentariska församlingen i Strasbourg i januari uppmanade regeringarna att göra. Det borde kännas som ett mycket bra stöd för utrikesministern, när han överväger vad som bör göras, att det var helt eniga delegationer, oavsett partitillhörighet, från Norge, Danmark och Sverige som ställde upp på denna rekommendation.

Jag förstår att detta kan ta tid, och det ger utrikesministerns svar uttryck för. Jag skulle gärna vilja veta vilka länder utrikesministern avser, när han i svaret talar om att det är andra länder som är intresserade av denna fråga och vilka länder vi kan samarbeta med. Min personliga uppfattning är att det är väldigt bra om det kan bli så många länder som möjligt.

Jag tillhörde den underkommitté i Europarådet som fick besöka Turkiet. Det var många som där gav uttryck för att det förekommer allvarlig tortyr i landet. Jag vill i och för sig inte sätta mig som något slags domare här, men jag tycker att det är otroligt viktigt att man undersöker dessa frågor. Det är viktigt för alla människor som torteras och plågas runt om i världen. Det är ju faktiskt också så, att Turkiet har anslutit sig till denna konvention, som förbjuder tortyr.

Den här frågan är viktig för alla torterade människor, likaså för alla organisationer som ägnar sig åt att bekämpa tortyr. Då tänker jag särskilt på Amnesty International och Röda korset. Jag har medverkat i en arbetsgrupp inom Röda korset som just har arbetat med frågor som rör politiska fångar och offer för tortyr, och jag skulle efter den här debatten vilja överlämna till

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om åtgärder mot
militärregimen i
Turkiet*

utrikesministern den bok vi då skrev – om inte utrikesministern redan har den – för hans personliga bibliotek.

Anf. 4 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min fråga.

Också jag tycker att det är bra att situationen i Turkiet nu har uppmärksamats i litet vidare kretsar än tidigare. Vi har här i Sverige en ganska stor grupp turkar i exil – eller hur man nu vill uttrycka det – som kraftigt har uttalat önskemål om att de politiska partierna i Sverige skall agera. Till viss del ser vi frukten av detta i det som här har redovisats, och det tycker jag är tillfredsställande.

Vpk har redan för ett år sedan motionerat i Turkietfrågan. När vi helt nyligen diskuterade den här i kammaren hade jag anledning att säga att vi t. v. ville vänta med att göra några bedömningar av de åtgärder som regeringen avsåg att vidta, och vi yrkade vid det tillfället inte heller bifall till vår motion. Men allteftersom utvecklingen går vidare och vi ser hur juntan i Turkiet skärper förtrycket, vilket vi också har hört i debatten i dag, finns det all anledning att ta upp frågan igen.

Jag skulle vilja fråga utrikesministern om regeringen, utöver de åtgärder som har vidtagits i de olika institutionerna inom Europarådet, kan tänka sig att, som vi föreslog i vår motion, föra upp frågan inför FN. Det har upprepade gånger sagts från regeringens och utrikesministerns sida – bl. a. i dagens interpellationssvar – att man anser att Europarådet är den naturliga instansen för den här frågan, och det kan jag hålla med om. Men vad är det som hindrar att man vidgar perspektivet och tar upp frågan också i FN-församlingen? Det är ett krav som vi har framfört och som jag gärna vill höra utrikesministerns uppfattning om.

Slutligen vill jag återigen ta upp det direkta förhållandet Sverige–Turkiet. Där har vi fortfarande den famösa statskrediten på 20 miljoner – den finns med även i årets budgetproposition. Den finns till förfogande för Turkiet, om man så vill besluta. Jag tycker att detta är mycket anmärkningsvärt. Jag vill fråga utrikesministern om det inte är dags att dra in denna svenska statskredit över biståndsbudgeten, som nu ligger vilande och är avsedd för Turkiet.

Anf. 5 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är riktigt som alla har understrukt: Europarådet är en unik församling, en församling av demokratiskt valda parlament. Det finns anledning för alla dess medlemmar att slå vakt om rådets anseende såsom ett organ för demokratier. Turkiet är i dag ingen demokrati.

Detta är också skälet till att den svenska regeringen vid upprepade tillfällen – dess värre, fram till helt nyligen, alldeles ensam – har drivit frågan. Vi begärde redan i december 1980 att den skulle föras upp som permanent dagordningspunkt på ministerkommitténs agenda. Tyvärr fick vi inte erforderligt stöd för det. Vi har därefter i stället inför varje möte begärt att frågan om Turkiet skall tas upp under s. k. övriga frågor – för detta krävs inte majoritetsbeslut. Så har också skett. Ministerkommittén samlas bara två

gångar om året, men ställföreträdarna för ministrarna träffas en gång i månaden, och vid varje sådant tillfälle har Turkietfrågan tagits upp från svensk sida, ibland även från turkisk sida.

Sverige har också, bl. a. i samråd med Amnesty, i ministerkommittén tagit upp konkreta tortyranklagelser, t. ex. den mot fackföreningsledaren Bastürk, och vissa rättegångar, t. ex. den mot fackföreningen DISK och mot före borgmästaren i Istanbul Achmet Isvan.

Vi har också begärt information om vilka stadganden i konventionen som alltjämt tillämpas, och vi har vidtagit rader av andra åtgärder.

Får jag snabbt svara på Inger Lindquists fråga om vad den här arbetsgruppen innebär och vilka som ingår i den. Förutom Sverige ingår Holland, Danmark, Norge och Frankrike i kommittén. Kommittén möts just i dag.

Förfarandet inför kommissionen är, som Inger Lindquist själv påpekade, komplicerat. Den gången som Grekland togs upp tog det två år. Det är därför som vi nu undersöker i vilken form frågan bör anhängiggöras inför Europarådets kommission för mänskliga rättigheter. Det är bl. a. det som den här arbetsgruppen sysslar med.

I och för sig vore det rimligt att ta upp både denna fråga och andra i FN. Men Oswald Söderqvist vet lika väl som jag att det sannolikt inte är möjligt. Det gick inte att få upp Vietnamfrågan i FN, det gick inte att få upp Afghanistanfrågan, och det går inte heller att få upp Polenfrågan. Vi får använda de fora som står till vårt förfogande.

Anf. 6 ANITA GRADIN (s):

Herr talman! Liksom utrikesministern tycker jag att det är viktigt att slå vakt om Europarådets anseende. Jag är tacksam för att utrikesministern i ministerkommittén agerat med den kraft han gjort vid olika tillfällen. Därför förväntar jag mig också nu att Sverige blir en drivande kraft i den arbetsgrupp som tydligen startar sitt arbete i dag.

Många turkar säger: Vi vill ha kontakterna kvar med Europa, men behandla oss inte som andra klassens medborgare, utan kräv också av vårt land att det skall agera på samma demokratiska sätt som de andra staterna i Europarådet.

Jag tror att många förväntar sig att just Sverige skall visa ett aktivt engagemang för Turkiets väg tillbaka till demokratin, eftersom vi har ett förflutet när det gäller Grekland och eftersom vi tillsammans med våra skandinaviska kolleger har agerat med en sådan kraft i olika sammanhang i Europarådet. För alla dem som torteras medan vi står här tycker jag att det är angeläget att vi lever upp till de förväntningar som ställs på oss.

Anf. 7 INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Utöver tillståndet i landet beträffande tortyr skulle jag också vilja säga att den rättsliga situationen, dvs. hur domstolar handlar och agerar, har gjort mig ytterst betänksam. Vi hade möjlighet att besöka den här DISK-rättegången. Det var nog så skakande för en svensk att se domare som

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om åtgärder mot
militärregimen i
Turkiet*

sitter i militära uniformer, ibland delvis dolda av domarkåpor, och att se soldater med maskingevär som inne i rättssalen bevakar de tilltalade.

Det gjorde också ett ganska egendomligt och förfärligt intryck när vi vid något tillfälle frågade justitieministern om det verkligen var så att den borgmästare som utrikesministern talade om kunde sitta ett år utan att få veta vad han var anklagad för. Justitieministern reagerade inte på annat sätt än att säga: Den frågan är inte på mitt bord, utan det är försvarsministern som har hand om det. Utöver detta med tortyren tycker jag att det är mycket viktigt att ta reda på hur den rättsliga situationen är. Vi talade också med flera advokater som hade mycket att säga om detta.

Jag tycker det är bra att utrikesministern har varit så verksam i den här frågan – det har vi kunnat följa. I ministerkommittén har väl utrikesministern, såvitt jag förstår, varit den som agerat livligast, och det är någonting som vi verkligen uppskattar.

Jag skulle till slut bara vilja fråga: Är det inte möjligt att få med också Österrike i kommittén?

Anf. 8 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag är givetvis väl medveten om de svårigheter som utrikesministern berörde om att föra Turkietfrågan vidare upp till den högre nivå som representeras av FN-församlingen. Men jag anser inte att det borde utgöra något hinder att svårigheterna är stora. Det skulle vara en mycket opinionsbildande åtgärd, och det skulle vara mycket bra också för Sverige att ta ett sådant initiativ.

Man kan inte underlåta att ta initiativ bara därför att man på förhand vet att de så att säga kommer att avvisas därför att det finns motstånd hos mycket stora och inflytelserika grupper och stater i olika internationella församlingar. Därför vill vi fortfarande ställa det kravet på regeringen att Turkietfrågan, utöver den behandling som den fått i Europarådet, också bör föras upp inför FN.

Slutligen vill jag återigen ta upp den svensk-turkiska biståndskrediten – eller statskrediten, hur man nu vill beteckna den. Men den frågan hann utrikesministern inte svara på. Är det inte dags för Sverige att frysa eller dra in den krediten, om man nu intar den kritiska hållning som vi alla vet att den svenska regeringen intar?

Anf. 9 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är rätt, Oswald Söderqvist, att det var just tidsskäl som gjorde att jag inte tog upp kreditfrågan i mitt förra inlägg. Vi har alltså lämnat krediter i två omgångar. Ingen av krediterna är utnyttjad. Vi får nu ta ställning till om vi skall frysa dem.

Det som Europarådet har bett ministerkommittén – där alla Europarådsmedlemmar är med – om är att å ena sidan göra någonting åt Turkiet och å andra sidan se till att Turkiet är kvar i Europarådet. Hade beskedet från församlingen varit litet mer entydigt och hade opinionen i ministerkommittén varit litet mer entydig hade det varit lättare att agera. Men med båda

dessa målsättningar tarvar det litet grand eftertänksamhet innan man bestämmer sig för den konkreta åtgärden.

Jag vill dessutom säga till Anita Gradin att det är andra gången som kommittén sammanträder i dag.

Jag vill också säga att jag noterar att Anita Gradin vill att Sverige skall vara aktivt och att Inger Lindquist säger att vi redan är det. Jag har ingenting att invända mot något av dessa påståenden.

Vad gäller frågan om FN är det tyvärr så att vi inte har någon möjlighet att föra upp Turkietfrågan som dagordningspunkt. Däremot talar vi i FN om detta. Jag gjorde det själv senast i generalförsamlingen.

Anf. 10 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att utrikesministern här antyder att det i regeringen finns planer på eller åtminstone diskussioner om att den här krediten skall frysas. Det är ett nytt besked, som jag är mycket tillfredsställd att få. Jag hoppas att detta blir gjort så snart som möjligt.

Beträffande FN förväntar jag mig och hoppas att regeringen fortsätter med detta arbete och om möjligt också handlar aktivt – det är ett krav som vi fortfarande kommer att ställa på regeringen.

Anf. 11 INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag vill bara fullfölja den fråga som jag ställde, om fler stater kunde arbeta i den här kommittén och om t. ex. Österrike kunde vara en sådan stat.

Anf. 12 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är klart att det är önskvärt att fler regeringar ställer upp. Vi har också övervägt att utvidga den här kommittén. Men t. v. har vi ansett att den kan arbeta med de medlemmar den nu har. Sedan blir frågan föremål för åtgärder i *ministerkommittén*, där alla regeringar är representerade.

Givetvis har vi vid sidan av kommittén underhandskontakter. För egen del har jag det nästan varje vecka med Österrikes utrikesminister.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på frågorna 1981/82:247, 258 och 260 om de politiska förhållandena i Centralamerika

Anf. 13 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Gertrud Sigurdsen har frågat mig om regeringen är beredd att klart och tydligt ta avstånd från den aggressiva amerikanska politiken i Centralamerika och vilka konkreta åtgärder regeringen avser vidta beträffande flyktingsituationen.

Daniel Tarschys har frågat mig hur regeringen bedömer den senaste utvecklingen i Centralamerika, vilka möjligheter som finns för Sverige.

Nr 82

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om de politiska
förhållandena i
Centralamerika*

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om de politiska
förhållandena i
Centralamerika*

Frankrike och Mexico, som under senare tid intagit likartade ståndpunkter, att gemensamt klargöra sin inställning samt slutligen om regeringen planerar att öka den svenska hjälpinsatsen.

Eva Hjelmström har frågat mig om regeringen är beredd att kraftfullt fördöma USA:s politik och vilka åtgärder regeringen avser vidta för att snarast söka lindra flyktingarnas situation.

Som frågeställarna anger har läget i Centralamerika under det senaste året drastiskt försämrats. Våldet och terrorn antar allt kusligare proportioner. Detta gäller framför allt El Salvador och Guatemala.

Den svenska regeringen har under det gångna året vid upprepade tillfällen starkt kritiserat den amerikanska politiken gentemot El Salvador. Det är kortsynt och ovärdigt av en demokrati som USA att stödja en regim som står alltmer isolerad från sin egen befolkning och med ett tungt ansvar för en fruktansvärd terror.

Från amerikansk sida hävdas att krisen i Centralamerika beror på en utifrån kommande kommunistisk subversion. Jag delar inte den uppfattningen. Det främsta hotet mot freden och stabiliteten i dessa länder är de stora sociala orättvisorna, fattigdomen och det rådande fåtalsväldet. De som vill arbeta för demokrati i El Salvador når inga resultat med vapenstöd till den sittande regeringen.

FN:s generalförsamling har uppmanat parterna i El Salvador-konflikten att förhandla. Sverige var medförslagsställare beträffande denna resolution.

Oppositionsgrupper i El Salvador har uttalat vilja till sådana förhandlingar. USA bör, enligt vår uppfattning, använda sitt inflytande för att förmå den sittande regimen att uppta förhandlingar, inte till stöd för en omöjlig terrorpolitik.

Läget i Centralamerika, och särskilt i El Salvador, diskuterades under den franske utrikesministerns besök i Stockholm nyligen. Det beslöts då att den franska och den svenska regeringen skall fortsätta diskussionerna, bl. a. i syfte att förstärka de humanitära insatserna. Det framstår också klart av redan gjorda uttalanden att de svenska, franska och mexikanska regeringarna här har en likartad uppfattning.

Den svenska regeringen har de senaste åren stegvis ökat anslagen till humanitärt bistånd i Centralamerika. Detta budgetår har hittills 22 milj. kr. använts för insatser i regionen. Det har främst gällt hjälp till civila som drabbats av striderna i El Salvador och Guatemala. Vi är beredda att väsentligt öka stödet.

Betydande nya insatser planeras, och regeringen undersöker i samarbete med SIDA förutsättningarna att kanalisera ytterligare bistånd till regionen.

En svårighet är emellertid att få fram hjälpen till de nödlidande. Också andra europeiska länder förefaller beredda att öka sitt stöd. Regeringen har tagit kontakter för att utröna om förutsättningar finns för ett större internationellt hjälpprogram.

Anf. 14 GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret.

Det är, som utrikesministern skrev i sitt svar, helt riktigt att våldet och terrorn i den här delen av världen antar allt kusligare proportioner. Under 1981 förekom bortemot 17 000 politiska mord i El Salvador – och det här fortsätter. Det beräknas att ca 30 000 civila har mördats efter militärkuppen den 15 oktober 1979 till den 15 januari 1982, och människor försvinner. Internationella röda korset i El Salvador har 1 900 akter om försvunna personer.

Tortyr förekommer. Den juridiska arbetsgruppen vid ärkebiskopsämbetet har överlämnat listor på hundratals namn med preciserade uppgifter om tortyr. Arbetsgruppen har överlämnat en lista på 296 barn som utsatts för olika former av svår förföljelse och tortyr. I samtliga fall rör det sig om barn i åldern från några månader till 16 år.

Ja, de brott som förekommer i El Salvador är av sådant slag och sådant innehåll att de kan sägas uppvisa drag som är likartade med folkmord. Juntan i El Salvador gör sig skyldig till mycket grova brott mot de mänskliga rättigheterna. Reaganadministrationen, de amerikanska rådgivarna, de amerikanska officerare som utbildar salvadoranska soldater har ett stort medansvar för det som hänt och alltjämt händer. USA är nu berett att öka den militära och ekonomiska hjälpen. Situationen och utvecklingen i El Salvador och USA:s agerande påminner kusligt mycket om Vietnam på 1960-talet.

Flyktingsituationen är oerhört besvärande. Ungefär en miljon människor är på flykt. För första gången i modern tid upplever Latinamerika en sådan här flyktingsituation. Det gäller inte bara flyktingar från El Salvador utan också från Guatemala.

Jag noterar av utrikesministerns svar att regeringen är beredd att ge ökat stöd, och jag kan därav dra den slutsatsen att det finns möjligheter att få stöd för den socialdemokratiska motionen i den kommande biståndsbehandlingen. Sverige och världen har en skyldighet att hjälpa dessa människor, och det görs på många olika sätt, men det är nödvändigt med snabba insatser.

Politiskt är det viktigt att vi kraftfullt agerar för en politisk lösning av konflikten i El Salvador. Det var välgörande att höra utrikesministerns skarpa uttalande, där han hårt gick emot Reaganadministrationens agerande.

Den f. d. kongressledamoten Bela Abzug har sagt så här om den opinion som nu växer i USA: "Vi amerikaner har lärt oss att det bästa sättet att stoppa ett krig är att förhindra det innan det börjar."

Det är angeläget att den europeiska opinionen stöder den amerikanska opinionen.

Jag vill ställa följande frågor till utrikesministern:

Avser utrikesministern att kalla upp den amerikanske ambassadören för att delge honom den svenska regeringens syn på Reagans politik?

Hur avser utrikesministern att i det internationella samarbetet ta upp dessa frågor?

Nr 82

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om de politiska
förhållandena i
Centralamerika*

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om de politiska
förhållandena i
Centralamerika*

Anf. 15 DANIEL TARSCIIYS (fp):

Herr talman! Jag vill tacka utrikesministern för svaret på min fråga.

För några år sedan fanns det hoppfulla inslag i den amerikanska politiken gentemot Latinamerika, men nu tycks den blinda kommunistkräcken åter ha tagit överhanden. Jag tycker det är viktigt att kritik mot den politiken framförs av just oss, som inte har något till övers för kommunismen utan tvärtom försvarar de mänskliga fri- och rättigheter som aldrig någonsin har respekterats i marxist-leninistiska stater, utan enbart i liberala demokratier. När Förenta staterna ger sitt stöd åt korrumperade militärjuntor, som förtrycker reformrörelser med bred folklig förankring, då är det viktigt att just länder som Sverige säger ifrån.

Det är just ett sådant stöd åt korrumperade militärjuntor som ges i Centralamerika. Massakrerna i El Salvador hade inte varit möjliga utan det bistånd som Förenta staterna ger regimen. Läget i Guatemala är inte mycket bättre. I båda dessa stater har man satt kommuniststämpel på folkliga motståndsrörelser som har vuxit fram ur årtionden av orimligt förtryck.

Sverige har stött sandinistregeringen i Nicaragua i dess ansträngningar att utveckla landet efter Somozadiktaturens fall. Jag tycker det är viktigt att det stödet fortsätter och att vi härvidlag samarbetar med andra länder som har en likartad syn på utvecklingen i Centralamerika. Samtidigt hoppas jag att vi skall göra klart för Nicaraguas regering att vi är oroad av en del totalitära tendenser inom landet. Jag tänker t. ex. på de angrepp som det senaste året har riktats mot oppositionstidningen La Prensa.

Anf. 16 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Det är bra, tycker jag, att Ola Ullsten har höjt rösten i jämförelse med tonläget i de tidigare diskussioner vi har haft i kammaren om El Salvador och utvecklingen i Centralamerika. Men ryter gör han fortfarande inte, och nyss fick vi höra en annan företrädare för utrikesministerns parti som i stället för att diskutera sakfrågan – utvecklingen i El Salvador – gick till angrepp mot ett av de få länder i området som har en progressiv regim, nämligen Nicaragua.

Men det svar som vi har fått i dag är positivt på flera sätt. Utrikesministern förklarar, vilket han inte tidigare har gjort, att han fördömer den amerikanska politiken. Tidigare har utrikesministern fördömt all militär inblandning. Nu fördöms enbart den amerikanska politiken. Jag tycker att det är bra att detta sägs, eftersom det innebär ett avståndstagande från den amerikanska propagandan att det skulle vara Cuba och Nicaragua som ligger bakom utvecklingen i El Salvador. Såsom Gertrud Sigurdsen redan tydligt har förklarat är det uppenbart att ansvaret i detta fall ligger på USA.

Men det finns några andra faktorer i svaret som jag tycker är otillfredsställande. Utrikesministern säger att det är oppositionsgrupper i El Salvador som har uttalat en vilja till förhandlingar. Så är inte fallet. Det är inte några oppositionsgrupper det är fråga om. Det är, som FDR:s ledare Manguel Ungo sade vid ett besök i Sverige nyligen, ett enat folk som fördömer

Duarteregimens politik och de mord och den tortyr som förekommer.

Jag vill med anledning av svaret ställa några ytterligare frågor till utrikesministern.

Jag förutsätter i likhet med Gertrud Sigurdsen att det här innebär ett positivt bemötande av den vpk-motion som vi har lagt om ökat stöd. Redan nu vet vi att Håkan Landelius från Rädda barnen har åkt eller i dagarna kommer att åka i väg för att ta upp förhandlingar med kommittén för de mänskliga rättigheterna. Jag vill då fråga: Kommer utrikesministern att bidra med medel till Rädda barnen för framför allt barnen?

En annan fråga gäller just fördömandet av USA:s politik. Vilka ytterligare åtgärder kommer utrikesministern att vidta därvidlag?

En tredje fråga gäller flyktingarnas status. Flyktingarna erkänns inte som politiska flyktingar, vilket Sverige inte inom något sammanhang tagit upp. Kommer utrikesministern att verka för att länderna i området ger flyktingarna den status de har rätt att kräva?

Anf. 17 TALMANNEN:

Får jag bara erinra talarna om att när fråga besvaras får det första anförandet från varje talare räcka längst tre minuter, det andra längst två minuter och varje följande anförande längst en minut.

Anf. 18 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är nog så, Eva Hjelmström, att jag och Daniel Tarschys – och säkert de övriga företrädarna för demokratiska partier i riksdagen – inte vill att El Salvador blir en kommunistisk stat. Det vore att byta ett slags förtryck mot ett annat. Rätten att säga det har vi.

Jag menar att USA, som är en demokrati, förvaltar sin uppgift som demokratins försvarare mycket dåligt genom att missförstå hela situationen, och därmed oavsiktligt eller avsiktligt stöder odemokratiska krafter i El Salvador.

Eva Hjelmström tycker att det är bra att jag höjer rösten. Jag har i dag sagt detsamma som jag alltid har sagt. Jag tycker att det är fel med militär inblandning varifrån den än kommer.

Gertrud Sigurdsen får gärna uppfatta det jag sade som stöd för den socialdemokratiska motionen vad avser det vi nu diskuterar.

Anf. 19 GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Jag ställde två frågor till utrikesministern som jag inte fick besvarade. Jag upprepar dem.

Avser utrikesministern att kalla upp den amerikanske ambassadören för att delge honom den svenska regeringens syn på Reagans politik?

Hur avser utrikesministern att i det internationella samarbetet ta upp dessa frågor?

Med detta, herr talman, hoppas jag ha frågat inom den tidsram jag har till mitt förfogande.

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om de politiska
förhållandena i
Centralamerika*

Anf. 20 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag skall inte här ta upp någon diskussion med Ola Ullsten om demokratibegreppet. Jag vill bara säga att jag inte har mycket till övers för den "demokrati" som bidrar till folkmordet i El Salvador. Den regimen har jag svårt att inlemma under det begreppet.

Också jag ställde tre konkreta frågor. Jag frågade för det första efter konkreta åtgärder för att fördöma USA:s politik. Min andra fråga gällde bidrag till Rädde barnen, om organisationen lyckas i sina ansträngningar att få kontakt med kommittén för de mänskliga rättigheterna och att lindra framför allt flyktingbarnens situation. För det tredje frågade jag på vilket sätt Sverige kommer att ta upp just det faktum att flyktingarna från El Salvador av de övriga länderna inte erkänns som politiska flyktingar och inte får möjlighet att arbeta och försörja sig. Det är en fråga som Sverige tidigare inte tagit upp men som är oerhört väsentlig.

Anf. 21 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Kammarens stränga tidsregler gäller även mig. Därför får jag besvara frågorna replik för replik. Det är ingen sidovördnad mot dem som frågar att de inte får alla svaren samtidigt.

Jag har vid åtskilliga tillfällen tagit upp den här saken med den amerikanska regeringen via ambassadörer och på annat sätt. Jag tänker fortsätta med det. Jag kan f. ö. nämna att jag mycket ofta – för att inte säga alltid – tar upp frågan i samtal med andra regeringars företrädare.

Vi tänker fortsätta att driva frågan politiskt, Eva Hjelmström, precis som vi har gjort hittills. Jag anser *inte* att El Salvador är en demokrati, men jag vill gärna att landet blir det.

Vi har alla skäl i världen att stödja Rädde barnen och är beredda att ta upp till positiv prövning organisationens förslag till åtgärder och krav på pengar så snart en sådan framställan kommer.

Det är via UNHCR som vi hittills har stött flyktingar i Mellan- och Latinamerika över huvudet. Jag ser inget som helst skäl att flyktingar från El Salvador skulle behandlas på annat sätt än flyktingar från andra delar av förtryckets Syd- och Mellanamerika.

Anf. 22 GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Jag noterar att Ola Ullsten säger att han vid åtskilliga tillfällen tagit upp El Salvador med representanter för den amerikanska regeringen och ämnar fortsätta med det. Eftersom dagens uttalande är ett mycket skarpt uttalande, utgår jag ifrån att det kommer att delges den amerikanska ambassaden.

Den norska höyreregeringen har också gjort ett skarpt uttalande och kallat upp den amerikanska ambassadören i Oslo. Jag har också tagit del av de skarpa uttalanden som Anker Jørgensen, statsminister i den danska regeringen, har gjort. Norge och Danmark är medlemmar av NATO, men har alltså ändå ansett det befogat att göra dessa kraftiga påtryckningar.

Hur utrikesministern avsåg att i det internationella samarbetet ta upp

dessa frågor fick jag inget svar på. Det är mycket viktigt att Sverige som en neutral stat kraftfullt agerar i detta sammanhang – vi har ju vår ståndpunkt gemensam med Mexicos och Frankrikes regeringar. Därför väntar jag mig att den svenska regeringen fortsättningsvis agerar i dessa frågor.

Anf. 23 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Också jag förutsätter att avståndstagandet från den amerikanska politiken inte bara delges den amerikanske ambassadören utan också förs fram i olika, internationella sammanhang.

Den sista frågan jag ställde tycker jag inte är tillfredsställande besvarad. Vi vet att flyktingarna är oerhört många, att de lever under ytterst svåra förhållanden och att de i Guatemala och Honduras förföljs, arresteras, torteras och mördas också av de inhemska regeringarna. Ett krav som har ställts av FDR/FMLN är just att flyktingarna erkänns som politiska flyktingar och ges en fristad i de länder dit de kommer. Ola Ullsten hänvisar till de regler som gäller, men här kan och bör den svenska regeringen agera kraftfullt för att förbättra förhållandena.

Anf. 24 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag tror att jag har besvarat frågan om vad vi tänker göra internationellt. Dels driver vi frågan i FN och vid internationella samtal och konferenser i övrigt där det går att göra det, dels har jag just meddelat kammaren att vi har initiativ i gång för att få till stånd ett internationellt hjälpprogram för Mellanamerika. Vi ser gärna att frågan kommer upp i MR-kommissionen i FN; vi är bara observatörer där och kan alltså inte agera direkt.

I vad gäller flyktingarnas politiska status förstår jag inte riktigt vad Eva Hjelmström talar om. Det är självklart att flyktingar från El Salvador har status som politiska flyktingar i Sverige. Att lagstiftningen sedan kan vara annorlunda i andra länder är ju, dess värre, ingenting som jag kan göra någonting åt annat än genom att framhålla Sverige som exempel.

Gertrud Sigurdsen hänvisade till den norska och den danska regeringen, och jag är tacksam för att också de agerar. Jag minns inte vem som var först på plan, men vi var ute mycket tidigt med mycket skarpa avståndstaganden från såväl den amerikanska inblandningen som inblandning från annat håll.

Anf. 25 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Helt kort: Visst kan Sverige trycka på för att få till stånd en förändring av bestämmelserna om flyktingarnas status också i andra länder. Det räcker inte att, som utrikesministern gör, enbart hänvisa till att Sverige har bättre bestämmelser på det här området än t. ex. Honduras och Guatemala. Här finns möjligheter att agera, och dem anser jag att den svenska regeringen bör ta vara på.

Överläggningen var härmed avslutad.

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om utvecklingen
av de svensk-su-
danesiska förbin-
delserna*

5 § Svar på interpellation 1981/82:122 om utvecklingen av de svensk-sudanesiska förbindelserna

Anf. 26 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Hadar Cars har i en interpellation frågat hur jag ser på utvecklingen av de svensk-sudanesiska förbindelserna och på behovet av en fast svensk representation i Khartoum.

Den sudanesiska regeringen har med hänvisning till budgetskalet förklarat sin avsikt att stänga ambassaden i bl. a. Stockholm. Vi har givetvis förståelse för att Sudan av ekonomiska skäl känner sig tvingat till detta steg, men hoppas likväl att vi genom befintliga kanaler skall kunna utveckla och fördjupa kontakterna med Sudan.

Sveriges förbindelser med Sudan har, när det gäller officiell representation, inte varit särskilt livliga. Ändå har våra förbindelser kunnat utvecklas bl. a. inom områdena handel, utvecklingssamarbete och besöksutbyte. Under åren 1966–1969 fanns ett ambassadkansli med en utsänd tjänsteman i Khartoum, som var underställd ambassadören i Kairo.

I regeringens proposition 1969 föreslogs att ambassadkansliet i Khartoum skulle dras in och att Sudan på nytt skulle bevakas via ambassaden i Kairo. Behovet av fast representation i Khartoum hade visat sig inte vara så stort som i vissa andra länder.

Nedläggningen motiverades dels av svårigheten att utveckla handelsförbindelserna med Sudan, dels med att biståndet till Sudan på ett tillfredsställande sätt kunde administreras av ambassaden i Kairo.

Inom ramen för vårt utvecklingssamarbete beviljades 1965 en kredit för Sudans vattenförsörjning på 35 milj. kr. Den följdes 1970 av en kredit för samma ändamål på ytterligare 15 milj. kr. De båda lånen efterskänktes sedermera. På grund av de svåra försörjningsförhållanden som rådde i landets södra delar efter det segslitna inbördeskriget, anvisade regeringen 1974 10 milj. kr. i återuppbyggnadsbistånd till Sydsudan.

Då riksdagen 1976 på regeringens rekommendation beslutade att det långsiktiga utvecklingssamarbetet med Sudan skulle upphöra, var orsaken främst de betydande biståndsinsatserna från annat håll, främst från arabvärlden.

Beträffande stödet till flyktingar i Sudan är Sverige traditionellt en av de ledande biståndsgivarna. Förutom reguljära bidrag till de internationella organ som arbetar för flyktingarna i Sudan, huvudsakligen UNHCR, har vi under senare år lämnat omfattande bidrag genom svenska frivilliga organisationer och genom extra bidrag till FN:s flyktingprogram. 1980 utgick härutöver ett särskilt bidrag om 5 milj. kr. till Sudans regering för vattenförsörjningsprojekt i flyktinglägren.

Sveriges bidrag till flyktingverksamheten i Sudan har under de två senaste budgetåren uppgått till sammanlagt ca 26 milj. kr. I morgon kommer regeringen att fatta beslut om stöd på 8,7 milj. kr. till Evangeliska fosterlandsstiftelsen för flyktingverksamhet i Sudan. Pingströrelsen är

verksam i södra Sudan och Evangeliska fosterlandsstiftelsen bistår flyktingar från Uganda och Etiopien.

1979/80 inleddes ett bredare samarbete med Sudan. Samarbetet har hittills främst inriktats på sjuk- och hälsovårdsområdet. Ett besöksutbyte av resp. länders sjukvårdsministrar har också ägt rum. Beredningen för internationellt tekniskt samarbete (BITS) planerar projekt för universiteten i Lund och Khartoum, som har ett ramavtal om forskningssamarbete.

Vi hoppas att BITS verksamhet kan bli ett instrument för att utveckla det långsiktiga samarbetet med Sudan. Beredningens styrelse har nyligen beslutat att genom besök i Khartoum inom kort söka utröna förutsättningarna för ökade insatser. Efter detta besök kommer vi att kunna överväga den framtida inriktningen och omfattningen av det svensk-sudanesiska samarbetet genom BITS.

På handelsområdet har vi under det senaste årtiondet kunnat notera en viss ökning, men omfattningen av vårt utbyte är fortfarande blygsam. 1980 uppgick Sveriges export till 52 milj. kr. och importen till 21 milj. kr. Utsikterna att öka exporten förefaller inte särskilt goda, då Sudans prekära ekonomiska läge inte medger någon ökning av importen, såvida den inte finansieras utifrån.

Vi hoppas att Sudan på sikt kommer att uppnå ekonomisk stabilitet och styrka. Landet har intressanta råvarutillgångar, främst olja. Det är också möjligt att jordbruket kan utvecklas och förvandla Sudan till livsmedelsexportör. I detta sammanhang kan jag nämna att Swedfund är i färd med att påbörja samarbetsprojekt med anknytning främst till jordbruksutvecklingen.

Våra ansträngningar att utveckla samarbetet med Sudan bör emellertid inte grundas enbart på framtida kommersiella intressen. Detta Afrikas till ytan största land har ett geografiskt intressant läge mellan arabvärlden och Afrika och är strategiskt placerat nära Afrikas Horn och farlederna till och från Gulfområdet.

Det finns alltså även ett politiskt intresse av att långsiktigt utveckla förbindelserna med Sudan på olika områden och genom olika kanaler, och av att öka förståelsen mellan och fördjupa kunskapen om våra länder.

Möjligheten att utvidga vårt samarbete med Sudan kommer nu att prövas genom de kanaler som står oss till buds, främst genom ambassaden i Kairo och delegationsbesök. I dag tillgodoses vårt behov av överblick över utvecklingen i och samarbetet med Sudan genom dessa arrangemang. Inom utrikesdepartementet granskas emellertid regelbundet inriktningen och omfattningen av vår utrikesrepresentation i ljuset av internationella förändringar och våra svenska behov.

Om vårt samarbete med Sudan så småningom skulle utvecklas och växa i omfattning, får vi naturligtvis på sedvanligt sätt pröva vilka organisatoriska konsekvenser detta skulle kunna få.

Nr 82

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om utvecklingen
av de svensk-sudanesiska förbindelserna*

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om utvecklingen
av de svensk-su-
danesiska förbin-
delserna*

Anf. 27 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret. Det gör jag gärna, då det är ett i många stycken mycket positivt svar som jag har fått på min interpellation. Ja, jag tror att man med rätta kan säga att det är det starkaste uttrycket för en politisk vilja till ett vidgat samarbete mellan Sverige och Sudan som någon svensk regering har givit till känna.

Särskilt vill jag i svaret notera de politiska skäl som utrikesministern anför för regeringens vilja att utveckla samarbetet med Sudan. Sudan har på flera sätt visat sin vilja att bidra till fredssträngningarna i sin del av världen. Så t. ex. har Sudan solidariserat sig med de egyptiska strävandena att på basis av Camp David-överenskommelsen skapa fred i Mellersta Östern.

Jag vill också erinra om att flera av Sudans grannländer under åren har varit inblandade i allvarliga konflikter. Inte minst gäller detta länderna i den strategiskt viktiga del av Afrika som brukar kallas Afrikas Horn. Sudan, som har hållit sig utanför dessa konflikter, har vid flera tillfällen och inte utan framgång fungerat som fredsmäklare i regionen. Från sudanskt håll har man också alltid understrukit att afrikanska problem skall lösas av afrikanerna själva.

Sudan är ett rikt land – rikt på generositet när det bl. a. gäller att ta emot mer än en halv miljon människor på flykt undan krig och konflikter i grannländer som Etiopien, Uganda, Tchad och Libyen. Den stora tillströmningen av flyktingar till Sudan har tagit – och har fått ta – i anspråk redan knappa ekonomiska och administrativa resurser i utvecklingslandet Sudan.

Sudan är ett stort land – Afrikas största. Säkert finns där – utöver bördiga jordar vid blå och vita Nilens stränder – värdefulla mineraler, olja och andra rikedomar, som på sikt kan bidra till att göra ett svenskt samarbete med Sudan ännu intressantare – också från handelssynpunkt. Men de politiska skälen, utvecklingsbehoven i Sudan och den humanitära plikten att mildra flyktingproblemen är orsak nog att nu utveckla samarbetet mellan Sverige och Sudan. Den svenska regeringens uttalade vilja att medverka till detta finner jag mycket glädjande.

Mot den bakgrunden bör också, som jag ser det, de diplomatiska kanalerna mellan länderna stärkas. Sudan är inte bara stort till ytan. Det är också ett av Afrikas tio folkrikaste länder. I samtliga de andra nio har Sverige i dag ambassader. Det har vi dessutom i ytterligare ett tiotal länder i Afrika.

Jag är väl medveten om att sparsamhet i dagsläget är en statsfinansiell nödvändighet i Sverige – liksom i Sudan. Ändå vill jag uttrycka förhoppningen att det utvidgade samarbete med Sudan, som regeringen nu initierar, inom kort skall få en omfattning som ytterligare motiverar upprättandet av en officiell svensk representation i Khartoum.

Herr talman! Det är värdefullt att utrikesministerns svar i dag ger så klart belägg för regeringens ”intresse av att långsiktigt utveckla förbindelserna med Sudan på olika områden och genom olika kanaler, och av att öka förståelsen mellan och fördjupa kunskapen om våra länder”. Det är hoppingivande.

Anf. 28 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Eftersom Hadar Cars är nöjd med svaret, kan jag fatta mig ganska kort när jag kommenterar något av det han sade. Det är riktigt att Sudan spelar en konstruktiv politisk roll i många internationella sammanhang och i Mellanösternkonflikten intar en hållning som såvitt gäller stödet för en förhandlingslösning är den rimliga och den som kan föra denna konflikt till en lösning om fler ansluter sig till den linjen. Det ser också ut som om så kanske trots allt blir fallet.

Det är vidare klart att det finns skäl för oss att samarbeta med alla länder i världen, inte bara av snävt egoistiskt ekonomiska motiv utan även därför att vi tror på frihandel och gärna ser att världshandeln utvidgas. Vi ser också som ett intresse för oss att länder kan utvecklas ekonomiskt och socialt och därmed på ett bättre sätt än nu bli en del av den världsmarknad av vilken vi alla är beroende.

Självklart har vi beträffande Sudan det övergripande motiv för samarbete som vi har visavi alla u-länder, nämligen att vi behöver visa vår solidaritet med människor som har det svårare än vi. Att vi inte har biståndssamarbete i stor omfattning med Sudan är inte någon sidovörknad mot det landet, ingen underskattning av behovet just i det landet, utan resultat av den naturliga prioritering som varje land måste göra. Vi har koncentrerat våra insatser till andra delar av Afrika, andra länder har koncentrerat sina på sådant sätt att de kommit att betyda mer för Sudan än vi.

Att vi sedan en tid inte har vare sig ambassad eller ambassadkontor i Khartoum skall inte ses på något vis som en politisk markering mot Sudan. Det är en praktisk fråga på vilket sätt man klarar förbindelserna mellan olika länder. Flera nordiska länder saknar ambassad i afrikanska länder där vi har ambassad, och vi ser inte det som någon politisk prickning från dessa nordiska länders sida visavi de afrikanska länder som det gäller.

Men som jag sade i mitt svar, om det samarbete som pågår sedan en tid – som i pengar inte är alldeles blygsamt – ökar, och om andra skäl talar för det, kan det naturligtvis bli aktuellt att se över på vilket praktiskt sätt det diplomatiska samarbetet med Sudan skall gå till – om det kräver att vi öppnar ett ambassadkontor eller om vi kan klara oss utan det.

Anf. 29 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag delar helt utrikesministerns uppfattning att engagemang-
et i samarbetet mellan länder är en fråga om prioriteringar. Då måste man väl konstatera, herr utrikesminister, att samarbetet med Sudan under lång tid har präglats av en ganska låg prioritet från svensk sida. Jag tycker det kan sägas avspeglas litet grand just i bristen på officiell svensk representation i Khartoum – diplomatiska förbindelser har vi sedan länge, och de är goda.

Jag vill erinra om att det i Afrika finns svenska ambassader i länder där vi inte har något biståndssamarbete och där också den svenska handeln är mindre än den är med Sudan.

Faktum är, herr utrikesminister, att det finns bara ett land på jorden med

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om utvecklingen
av de svensk-su-
danesiska förbin-
delserna*

fler invånare än Sudan där vi inte har ambassad – utrikesministern vet säkert vilket land jag åsyftar – och jag undrar om inte utrikesministern kan hålla med mig om att detta har varit ett uttryck för en alltför låg prioritet när det gäller intresset från svensk sida för Sudan.

Nu har utrikesministern i sitt svar understrukt att man vill tillvarata möjligheterna att utvidga vårt samarbete med Sudan. Det positiva svaret välkomnar jag för egen del.

Anf. 30 STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! Av svaret framgår att svensk representation drogs in 1969 och att det motiverades med svårigheten att utveckla handelsförbindelserna med Sudan. I dag får vi kanske se litet på vad som har hänt sedan 1969. I Hadar Cars betonade i sin replik att bl. a. har Sudan under 1970-talet vuxit fram till att bli en politisk stabiliseringsfaktor inom sitt område. Vi kan vidare konstatera att man i Sudans ledning under hela 1970-talet intensivt arbetat på att utveckla Sudan. Landet har stora naturliga tillgångar, men de behöver utvecklas, och för det erfordras en stor insats av kapital – kapital som måste komma utifrån. Därför är situationen i dag något annorlunda än den var 1969, när vår bedömning beträffande indragning av representationen direkt i Khartoum gjordes.

Vi kan konstatera att det i dag föreligger praktiska svårigheter för svenska affärsmän som vill utveckla handelsutbytet. Försök som görs får ske utan något som helst officiellt stöd. Jag har praktiska exempel på detta.

En svensk båtfabrikant har kontakter nere i Sudan och har skapat vissa möjligheter att exportera båtar lämpliga för flodtrafik. Han har råkat i vissa svårigheter men kan strängt taget inte få någon hjälp via UD.

I maj 1981 startades försök via ambassaden i Kairo, och i juni kom det ett svar att man skulle ta kontakt med konsulatet i Khartoum. I september skickade firman telex och i början av oktober skickade man brev, men fick inga svar. I slutet av december kom ett meddelande, att det fanns kontakt med Khartoum. Sedan dess har ingenting hörts, och firman vet fortfarande inte hur det är med de ekonomiska förbindelserna. Det skulle här verkligen ha behövts ett officiellt svenskt stöd.

Detta är ett exempel på att de kontaktbanor vi har är bristfälliga.

När det gäller de svenska kontakterna i övrigt, så har vi ett utvecklings-samarbete. Vi kan konstatera att man arbetar på olika områden. I svaret nämns två organisationer med vilka det skall ske besöksutbyte – det är BITS och Swedfund. Sedan finns väl även SAREC, som har vissa kontakter. Jag uttrycker förhoppningen att det, när dessa kontakter leder till planmässigt arbete, verkligen görs en samordning av insatserna, och jag vill fråga utrikesministern om man redan nu i inledningsskedet har diskuterat hur en sådan samordning skall ske.

Vad beträffar biståndsverksamheten, så avvecklades vårt direkta utvecklingsarbete på grund av att man hade uppfattningen att Sudan fick så stora bidrag från framför allt arabvärlden. Då skall vi konstatera att allting är relativt. President Numeiri uttalade för ungefär ett år sedan besvikelse över

det ringa finansiella och ekonomiska stöd som Sudan erhöll från Saudiarabien och övriga Golfstater, trots att man fått generösa löften. Exempelvis gav enskilda länder 1978 totalt 844 miljoner dollar till Sudan, och av dessa kom 662 miljoner dollar från just Saudiarabien och övriga Golfstater. Det är egentligen inte mycket pengar när det gäller utvecklingen av ett land av Sudans karaktär och storlek.

Jag vill avsluta med att fråga utrikesministern om man i denna prövning av våra kontakter med Sudan kommer att överväga olika nivåer. Kan de konsulära uppgifterna betraktas som mindre angelägna i nuet och därför skötas som i dag, medan regeringen däremot vill stödja utvecklingen av handelskontakterna, möjligen i form av en fast handelssekreterartjänst i Khartoum?

Anf. 31 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det kanske skall göras klart att det är två frågor som vi diskuterar. Den ena handlar om hur vi organiserar samarbetet mellan Sveriges och Sudans regeringar. Om man inte har läst in sig på frågan – vilket naturligtvis de deltagande i debatten har gjort – kan man av debatten lätt få intrycket att Sverige skulle sakna diplomatiska förbindelser med Sudan. Så är det inte. Sverige och Sudan har haft diplomatiska förbindelser sedan Sudan blev självständig stat. Det är bara så att vi vad gäller Sudan, liksom beträffande många andra länder, inte har ansett oss ha råd att ha en egen representation i just det landet. Vi har i stället en s. k. sidoackreditering från Kairo. Frågan om huruvida den ordningen skall ändras – om vi skall upprätta en ambassad i Sudans huvudstad Khartoum eller om vi skall inrätta ett ambassadkontor för att ambassaden i Kairo på det sättet lättare skall klara arbetet i sitt så att säga andra stationeringsland – får vi ta ställning till. Avgörande för om det blir på det ena eller det andra sättet är bl. a. i vilken utsträckning som vi når resultat vad gäller det ekonomiska samarbetet med Sudan.

Det är den andra frågan som vi nu diskuterar. I vilken omfattning har vi och skall vi ha ekonomiskt samarbete, på biståndsområdet eller på annat sätt, med Sudan? Jag har sagt att Sverige enligt min mening har allt intresse i världen av att utveckla handeln med Sudan. Ett problem är att Sudan är i ekonomiska svårigheter och har svårt att öka sin import. Sudan har inte heller så stort behov av att öka importen från just Sverige.

Vad gäller biståndssamarbete är Sudan alltså inte något programland för Sverige. Det är inte heller ett land till vilket vi ger bistånd i programlandsliknande former. Men det är ett land med vilket vi försöker utveckla det s. k. bredare samarbetet, som är mera varierat, mera inriktat just på handel, industrisamarbete och forskning än på vanligt bistånd. Därför är t. ex. den svenska organisationen Swedfund, som just engagerar sig i att få till stånd samarbete mellan svensk industri och industrier i u-länder, verksam i detta land. SAREC, som är vår forskningsorganisation på biståndsområdet, är också engagerat i att hitta former för att utveckla forskningssamarbetet mellan våra länder men också för att etablera forskningsresurser i Sudan.

*Om utvecklingen
av de svensk-su-
danesiska förbin-
delserna*

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om utvecklingen
av de svensk-su-
danesiska förbin-
delserna*

Och som jag tidigare har redogjort för är BITS – som alltså är det råd som har ett övergripande ansvar för det som kallas bredare samarbete – ganska aktivt.

Jag utgår från att sudaneserna är otillfredsställda med det bistånd de f. n. får. Jag har inte siffror för biståndet till andra länder i huvudet, men om Sten Sture Patersons uppgift är riktig, skulle alltså Sudan i internationellt bistånd få 4 miljarder kronor – och det är inte så litet. Av detta kommer alltså merparten, 662 miljoner dollar, från arabländerna. Det stöder mitt påstående att Sudan i stor utsträckning får ekonomisk hjälp från arabländerna. Det var ett av skälen till att vi 1969 upphörde med mera reguljärt biståndssamarbete med Sudan.

Genom att säga detta vill jag inte skapa intrycket av att vi struntar i förbindelserna med Sudan eller hur det går med utvecklingen i Sudan. Vi är lika intresserade av utvecklingen där som i alla andra länder. Och det bör tilläggas att Sverige indirekt via de internationella organen, till vilka vi lämnar större bidrag än de flesta andra länder, stödjer också Sudan. Jag tänker då på FN:s olika biståndsorgan. Vi gör också såväl direkta flyktinginsatser som flyktinginsatser via FN:s flyktingorganisation UNHCR.

Anf. 32 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Frågan om officiell representation är just, som utrikesministern framhåller, en fråga som måste avvägas mot det engagemang man har i landet och det samarbete som man vill utveckla med landet. Mot den bakgrunden måste man konstatera att vi – vilket också utrikesministern konstaterade – har haft en ganska ringa samverkan med Sudan i förhållande till vårt samarbete med många andra länder, inte minst i Afrika.

Om vi ser till befolkningstalet, landets storlek och dess politiska tyngd, finner vi att det inte är så många länder i Afrika som kan sägas ligga klart före Sudan. Sudan är till ytan Afrikas största land. Det är ett av de tio befolkningsmässigt största länderna i Afrika. Vi har ambassader i nio av dessa tio länder, men inte i Sudan. Jag har också sagt, att av alla världens länder är det bara ett land som har fler invånare än Sudan och där vi inte har en ambassad. Visst måste man då konstatera, att vi länge har gett en ganska låg prioritet åt våra relationer med just Sudan.

Men nu kan man med rätta säga att det som utrikesministern i dag har gett uttryck för är en verklig vilja att vidga dessa kontakter och att på olika sätt främja utvecklingssamarbete och, inte minst, politiska kontakter, vilka utrikesministern särskilt betonade. För egen del är jag övertygad om att detta kommer att få den konsekvensen att också frågan om en svensk ambassad eller ett svenskt ambassadkansli i Khartoum kommer upp till snar prövning.

Anf. 33 STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! Jag instämmer helt med utrikesministern i att vi inte här behöver diskutera huruvida vi har utrikes relationer med Sudan. Frågan är i stället hur vi skall utveckla dessa kontakter för framtiden.

Av interpellationssvaret framgår att det finns olika skäl för att utveckla kontakterna. Det saknas dock ett skäl, som jag här vill dra fram. Förutom att Sudan är politiskt och ekonomiskt intressant gör landets läge att det även är naturvetenskapligt intressant. Det är bl. a. ett nyckelområde för möjligheterna att lösa ökenspridningsproblemet. Det är också ett nyckelområde för utvecklandet av metoder för att återställa ett degenererat naturlandskap. I Sudan kan man skaffa sig erfarenheter som kan spridas över liknande områden jorden runt. Det är här som de olika svenska forskningsinstanserna, exempelvis SAREC, i första hand borde komma in på ett seriösare sätt än vad som kanske hittills har varit fallet.

En intressant uppgift för vårt näringsliv är att försöka se till att vi i tid är framme och hjälper till att utveckla Sudans jordbruk. Två tredjedelar av den odlingsbara jorden ligger fortfarande obrukad. Det gäller vattenförsörjning, skogsbruk och transporter – både på järnväg och på landsväg samt båttrafik. Det rör sig om objekt som vi behärskar mycket bra, nämligen malmprospektering, och det gäller att kartera landet på olika områden. Det är en mängd sådana uppgifter, där vi kan få ett både lönsamt och givande utbyte för båda länderna. Men vi skall inte komma för sent med våra kontakter.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1981/82:124 om sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen, m. m.

Anf. 34 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Oswald Söderqvist har i sin interpellation ställt tre frågor:

1. Anser utrikesministern att det finns ett samband mellan kärnkraft-kärnvapen och att den ökade spridningen av den förra också bidrar till spridningen av de senare?

2. Är det även utrikesministerns uppfattning att det är en stor uppgift att ge kärnkraftsstöd till tredje världens länder och att man kan tänka sig en fortsatt utbyggnad av kärnkraft i Sverige?

3. Anser utrikesministern det vara förenligt med Sveriges ansträngningar inom nedrustningsområdet och icke-spridningsarbetet när det gäller kärnvapen att ett svenskt företag – Asea-Atom – gör allt för att placera allt fler reaktorer på marknaden?

Jag skall först besvara den första och den sista frågan, som båda rör riskerna för kärnvapenspridning i världen.

Det finns ett historiskt samband mellan civil och militär kärnenergi. Samma grundläggande fysikaliska fenomen, kedjereaktionen, är grunden

Nr 82

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

för både kärnladdningsexplosionen och driften av civila reaktorer. Den civila kärnkraften utvecklades också ur stormakternas grundläggande militära forskningsresultat. Men senare har vapentechnologin och kärnkrafttekniken i stort sett utvecklats på skilda vägar. Civila kärnkraftsreaktorer är inte lämpliga för framställning av vapenplutonium. Något absolut tekniskt hinder för produktion av vapenplutonium med hjälp av kraftreaktorer finns emellertid inte. Detta är självfallet en viktig bakgrund för tillkomsten av icke-spridningsavtalet och IAEA-kontrollen.

Att motverka kärnvapenspridning är en av det internationella samfundets allra viktigaste uppgifter. Den svenska regeringen har under årens lopp gjort mycket stora ansträngningar för att minska, och helst undanröja, riskerna för spridning av kärnvapen till ytterligare stater. Sverige är självfallet anslutet till icke-spridningsfördraget och verkar aktivt för att stärka det internationella kontrollsystem som administreras av den internationella atomenergiorganisationen IAEA.

Icke-spridningsarbetet har hittills krönts med framgång – i så måtto, i varje fall, att inga nya kärnsprängningar har skett utanför kärnvapenstaternas krets sedan den indiska sprängningen företogs år 1974. Men samtidigt vet vi att det finns en påtaglig risk för att vissa länder kan komma att besluta sig för att skaffa kärnvapen. Det utvecklingsarbete som pågår i dessa länder inger oro. Jag tänker här bl. a. på Pakistan och Sydafrika.

Anskaffningen av kärnvapen leder självfallet inte till ökad nationell säkerhet. Tvärtom ökar den risken för motåtgärder från grannländer i en rustningsspiral där ingen har något att vinna.

De flesta länder som använder fredlig kärntechnologi gör detta utan samband med eller koppling till militära program. Den snabbaste vägen till kärnvapen går via specialiserade militära satsningar. Kärnkraftsreaktorer av det slag som t. ex. Asea-Atom tillverkar, dvs. lättvattenreaktorer, är varken tekniskt eller ekonomiskt någon ändamålsenlig väg att gå för den som vill konstruera en kärnladdning. Samtidigt är det naturligtvis så, att ett allmänt kunnande på kärnkraftssidan ger kunskaper som till någon del kan omsättas i militärt kunnande – om man så önskar. Detta illustreras klart av att det i dag finns åtskilliga länder som har teknisk förmåga att utveckla en kärnladdning men ändå, av bl. a. säkerhetspolitiska skäl, avstår från att ta detta steg.

Det är givetvis angeläget att på alla sätt stärka IAEA:s kontrollarbete. IAEA spelar en mycket viktig roll i ansträngningarna att minska riskerna för kärnvapenspridning. Ett nära internationellt samarbete inom IAEA:s ram är därför en viktig förutsättning för att den utbyggnad av kärnkraften som sker i vissa länder också skall bli föremål för full kontroll.

Svensk export av kärnkraftsreaktorer eller utrustning på kärnenergiområdet över huvud taget kan bara ske med regeringens tillstånd från fall till fall. För att regeringen skall ge tillstånd för sådan utförsel krävs fulla garantier för att ingen olämplig användning kan komma i fråga och att mottagarlandet är anslutet till icke-spridningsavtalet.

Till slut vill jag besvara Oswald Söderqvists andra fråga som alltså rör

kärnkraftsstöd till tredje världens länder och utbyggnaden av kärnkraft i Sverige.

U-länderna har en självklar rätt att själva välja väg för sin tekniska utveckling. Från svensk sida har vi i IAEA och andra organisationer emellertid betonat vikten av att u-länderna i sin energiplanering allsidigt belyser sina framtida energibehov och olika vägar att tillgodose dessa. Kärnkraft är en kapitalintensiv och storskalig form av energiproduktion som i allmänhet inte svarar mot u-ländernas förutsättningar och behov.

Vad till sist rör kärnkraftens framtid i Sverige vill jag endast hänvisa till folkomröstningen för knappt två år sedan och det riksdagsbeslut som följde därefter. Den energipolitik som kom till uttryck i det beslutet står givetvis fast.

Anf. 35 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min interpellation.

Jag känner i det här interpellationssvaret igen tongångarna från debatten inför folkomröstningen, där åtskilliga gånger – både i den här kammaren och på många andra ställen, också ute i landet – samma påståenden som utrikesministern nu på nytt har dragit fram i sitt interpellationssvar framfördes, nämligen att sambandet mellan civil kärnkraft så som vi har utformat den här i Sverige och militära kärnvapen kan anses i stort sett försumbart. Civila kraftreaktorer är inte lämpliga för framställning av vapenplutonium, säger utrikesministern. Jag har tidigare i sådana debatter påpekat att det finns en överväldigande dokumentation från forskare, nedrustningsförhandlare och andra om att detta samband är mycket påtagligt och mycket oroande för de flesta människor – dock tydligen inte för den svenske utrikesministern.

Jag vill citera ett referat från USA:s kärnkraftsinspektion, vilket återfanns i ett nyhetstelegram i Svenska Dagbladet för någon tid sedan. Dess nye chef, Nunzio Palladino, sade enligt referatet bl. a. följande:

”Kärnkraftsinspektionen har i ett brev till olika utskott i kongressen påpekat att den inte längre litar på att det internationella atomenergiorganet IAEA i tid får reda på att nukleära installationer omvandlats för att kunna tillverka atombomber.

Man anser nämligen att ett antal sådana installationer utan större svårigheter kan göras om för detta ändamål. Exakt vilka det är fråga om sägs inte i brevet, men en medlem av kärnkraftsinspektionen har sagt att man särskilt är oroad över atomreaktorer som oavbrutet laddas liksom anläggningar för att tillverka, anrika och uppbeta uran och nukleärt bränsle.

Kärnkraftsinspektionens åsikt kan lå betydande återverkningar på den amerikanska exporten av nukleärt material och nukleär teknologi, säger bedömare här. Det är nämligen denna institution som utfärdar licenserna.” – Sa långt nyhetstelegrammet i Svenska Dagbladet.

Jämfört med den svenska utrikesministerns uppfattning kan vi konstatera att påståendena är precis motsatta. Man är alltså i kärnkraftsinspektionen i

Nr 82

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

USA mycket oroad över spridningen av civil kärnkraft – den vanliga civila kärnkraften, Ola Ullsten, som vi har både i USA och i Sverige. Man anser att den är ett betydande bidrag till kärnvapenspridningen i världen. Man anser att IAEA inte har möjlighet att fullständigt kontrollera denna spridning. Det är alltså tongångar precis motsatta dem som kommer fram i interpellations-svaret, där Ola Ullsten vill avfärda detta samband som historiskt.

Jag tycker att det finns en dubbelmoral i den svenska regeringens uppträdande. Utrikesministern säger: "Den svenska regeringen har under årens lopp gjort mycket stora ansträngningar för att minska, och helst undanröja, riskerna för spridning av kärnvapen till ytterligare stater." Ja, det har man gjort vid förhandlingar som har förts i internationella organisationer, där man har arbetat för icke-spridningsavtalet och andra sådana traktater. Det är mycket bra. Å andra sidan har vi fört en aktiv politik för att sprida kärnkraften i världen. Vi har varit mycket aktiva i försöken att placera svenska reaktorer på världsmarknaden. Att det inte har lyckats hittills är inte vår förtjänst. Jag tycker att man kan jämföra detta med dubbelmoralen på vapenexportområdet. Det är precis samma symptom som kommer fram.

Vi har ett uppbyggnadsavtal med Frankrike. Vi skall inte beröra det i dag – jag har haft anledning att diskutera det åtskilliga gånger med representanter för regeringen. Av vårt civila kärnkraftsavfall kommer man att få fram plutonium i ganska stora mängder. Vad kan man använda plutonium till? Man kan använda det antingen som kärnbränsle i brytareaktorer eller till vapenframställning. Här framstår tydligt den svenska regeringens dubbelmoral. Man har alltså ingenting emot att medverka till att plutoniummängden i världen ökar. Man skriver avtal om uppbyggnad. Samtidigt säger man att vi har arbetat aktivt för att hindra att spridningen av kärnkraft skall medverka till spridning av kärnvapen. Det är ganska avslöjande.

Så till IAEA:s kontroll. IAEA:s arbete har inte krönts med framgång, vilket utrikesministern påstår i interpellationssvaret. Redan det citat som jag har gjort från den amerikanska kärnkraftsinspektionen visar att den uppfattningen är ifrågasatt. Det finns också andra uppgifter som visar att påståendet att IAEA:s arbete har krönts med framgång inte stämmer med verkligheten. Det finns internationellt en mycket stark oro över IAEA:s oförmåga att kontrollera och följa upp kärnkraftsspridningen och därmed kärnvapenspridningen i världen. Utrikesministern har nämnt Pakistan och Sydafrika. Det är helt korrekt. Han kunde också ha lagt till stater som Israel, Taiwan, Argentina, Brasilien m. fl. som går in för att skaffa sig stora civila kärnkraftsprogram och som i många fall inte har undertecknat icke-spridningsavtalet. Där finns alltså en direkt koppling.

I tidskriften Ny Teknik nr 29 år 1981 har man tagit upp dessa frågor. Eftersom utrikesministern säger att man inte känner till några sprängningar efter den indiska sprängningen 1974, vill jag citera ur tidskriften:

"I en nyligen publicerad rapport från den amerikanska underrättelsorganisationen DIA, Defence Intelligence Agency, pekar man t. ex. på det omfattande samarbetet mellan Israel, Sydafrika och Taiwan, som bland

annat innefattar träning av taiwanesiska forskare vid den sydafrikanska anrikningsanläggningen i Pelindaba.

DIA har också i en annan, hemligstämplad, rapport dragit slutsatsen att det var ett kärnvapenprov som registrerades av den amerikanska spanings-satelliten VELA i Sydatlanten i september 1979.”

Detta är bara ett exempel på hur detta samband fungerar och hur spridningen av kärnkraftsteknologi uppenbarligen leder också till spridning av vapenframställning. Frågan är då hur den svenska regeringen ser på IAEA och dess roll. Där måste jag återkomma till vad jag har sagt i min interpellation.

Förra utrikesministern Hans Blix har utnämnts till chef för IAEA, och han har sagt att han vill arbeta för att främja kärnkraftsutbyggnaden i tredje världen. Är detta IAEA:s uppgift? Anser utrikesministern och den svenska regeringen att det är IAEA:s uppgift att arbeta för spridning av civil kärnkraft? Eller är IAEA:s uppgift enbart kontrollerande? Det är en oerhört viktig distinktion som den svenska regeringen måste ta ställning till. Den måste verkligen bestämma sig för var den står. Antingen är det ett organ för att sprida kärnkraft över världen eller också är det ett organ för att kontrollera icke-spridningsavtalet. Dessa två funktioner kan inte blandas ihop – då hamnar vi i en orimlig situation – och den svenska regeringen måste ge besked om vad den menar.

Ytterligare några ord om exporten. Vi gör nu en stor exportdrive – inte bara i Mexico. Vi har tidigare försökt placera reaktorer i Turkiet, men som väl var lyckades det inte. Vi gjorde försök att placera reaktorer i schahens Iran. Som tur var för Sverige och den svenska regeringen lyckades inte det heller.

Men i samma nummer av Ny Teknik som jag tidigare citerade ur finns en uppgift om att ett svenskt företag som heter Sweconuclear, som ägs av bl. a. Studsvik Energiteknik AB, är väldigt hårt involverat i att sälja kärnkraftskunnande till Syrien – ett land som inte har undertecknat icke-spridningsavtalet och som därför absolut skulle vara diskriminerat när det gäller att bli föremål för sådana svenska exportansträngningar. Vad är detta för någonting? Känner regeringen till dessa försök att placera svenskt kärnkraftskunnande i Syrien? Vilka slutsatser drar ni därav, och hur kan ni säga att det för att regeringen skall ge sitt tillstånd till utförelse krävs fulla garantier för att mottagarlandet är anslutet till NPT? Jag kommer på nytt osökt tillbaka till sambandet mellan vapenexport och kärnkraftsexport – här ser vi precis samma mönster.

Jag skall inte beröra vad utrikesministern säger sist i svaret, att folkomröstningens resultat skall gälla. Det är roligt att höra det, eftersom det till och från framskymtat – bl. a. från Hans Blix vid hans tillträde som chef för IAEA – att man kan tänka sig att i en framtid ompröva beslutet från folkomröstningen och att man kanske t. o. m. kan tänka sig en fortsatt utbyggnad av kärnkraften i Sverige.

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

Anf. 36 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Oswald Söderqvist slår med stor kraft in vidöppna dörrar. Jag har i mitt svar betonat att det finns ett samband mellan militär och civil användning av kärnkraftsprocessen. Det finns ett samband militärt och civilt i fråga om all teknologi. I många fall är det inom den militära sektorn som den teknologi har utvecklats som vi sedan har användning för inom den civila sektorn. Det brukar vi uppskatta, i varje fall så till vida att den till sist har kommit till en vettig användning.

Den debatten är det alltså ingen idé att föra med mig. Jag har ingen annan uppfattning. Jag har bara velat nyansera resonemanget genom att påvisa att även om det rör sig om i grundläggande mening samma teknologi, är det inte utan vidare möjligt att säga att de länder som möjligen kan ha för avsikt att skaffa sig kärnvapen, vilket jag skulle hoppas att inget land hade, måste gå vägen över tillverkningen av stora och dyrbara kärnreaktorer. Vi har i dag i världen tiotusentals kärnstridsspetsar. Såvitt jag vet är ingen av dem tillverkad genom uppärbetning av kärnkraftsavfall. Den kapacitet som finns på kärnvapenområdet är i dag tillräckligt stor för att förgöra jorden många gånger om.

Men vi skall därför inte nedvärdera risken av att det samband som likväl finns utnyttjas av vissa länder, att de i stället för att säga att de bygger forskningsreaktorer för ett rent militärt program går via kärnkraftsanläggning för fredliga ändamål. Det är för att i alla fall hindra att sådant sker utan att det kommer till omvärldens kännedom som IAEA finns. IAEA:s uppgift är att se till att kärnkraften används för civila ändamål och inte för militära. Däremot kan IAEA inte ingripa gentemot militära anläggningar som är avsedda för byggande av atombomber.

Får jag sedan säga att vad gäller export av kärnteknologi från Sverige är det, som jag sade i mitt svar, så att sådan export inte kan förekomma utan att regeringen från fall till fall prövar att IAEA har full insyn i anläggningen. Vad gäller de länder som inte har skrivit under icke-spridningsavtalet kan över huvud taget ingen svensk export förekomma. De fall som Oswald Söderqvist nämnde är alltså inte aktuella.

Den här politiken gäller naturligtvis också den aktuella affären med Mexico. Det är en sak att olika organ agerar på det sätt som man gör i alla kommersiella sammanhang, med SEK-insatser och kreditgarantier. Men fortfarande gäller att någon export av kärnteknologi från Sverige till Mexico eller något annat land inte kan komma till stånd med mindre än att garantier för att avfallet inte används för framställning av plutonium för atombomber lämnats. Därför är det inte fråga om någon dubbelmoral, så som Oswald Söderqvist försöker att hävda, när Sverige samtidigt arbetar för en förstärkning av IAEA:s kontroll. Det gör vi just för att hindra det som Oswald Söderqvist och jag är rädda för skall ske, att fredlig kärnenergi används för militära ändamål.

Det finns heller ingen anledning att hävda att det faktum att svenska företag – det finns ju egentligen bara ett som är aktuellt – försöker sälja kärnteknologi utomlands skulle vara uttryck för någon svensk dubbelmoral.

En sådan export är ju omgärdad med alla de bestämmelser som jag har redogjort för. Dessutom kanske det finns skäl att tillägga att folkomröstningsresultatet och riksdagens beslut därefter ju faktiskt innebär att Sverige även fortsatt skall förlita sig på kärnkraft så länge de nuvarande reaktorerna fungerar. Jag vet inte av vilket skäl som Oswald Söderqvist menar att det vore bättre för Sverige att för underhåll av de reaktorerna och för färdigbyggande av dem som ännu inte är färdiga utnyttja utländsk industri i stället för svensk. Det kan inte rimligen ligga i linje med de intressen som Oswald Söderqvist i övrigt uttalar sig för.

F. ö. finns det ingen grund för de anklagelser som Oswald Söderqvist riktar mot Hans Blix, som är ny chef för IAEA. Han har inte alls betonat att det på något sätt skulle vara angeläget att kärntechnologi skulle exporteras till u-länderna. Han har rent av menat att det är en tveklaktig satsning från u-ländernas sida, just därför att framställning av energi via kärnkraftverk är en mycket kapitalkrävande åtgärd – u-länderna bör i första hand pröva andra slags energikällor, helst egna som inte kräver import. Det gäller både olja och kärntechnologi.

Det är precis så, herr talman, att IAEA:s uppgift inte är att sprida kärntechnologi. IAEA:s uppgift är att kontrollera den. Vad gäller dess biståndsinsats är den, så vitt jag känner till, begränsad till att föreslå i vilka former den kärnenergi som finns i u-länderna kan utnyttjas i civila sammanhang, för forskning, inom jordbruket och inom rader av andra områden där kärnkraft kan användas.

Får jag dessutom till sist, herr talman, påpeka att icke-spridningsavtalet har två delar. Den ena delen innebär att de som skriver på avtalet avstår från att skaffa sig kärnvapen. Den andra delen innebär att eftersom vissa makter har och redan hade kärnvapen när NPT-avtalet ingicks, skall de som skriver på avtalet i gengäld få del av kärnvapenstaternas kärntechnologi. Det är ingen svensk uppfinning att avtalet ser ut på det sättet. Men vi har stött avtalet, eftersom det är en realistisk metod att hindra kärnvapenspridning.

Anf. 37 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag skulle vara glad om det som utrikesministern sade om att jag slog in öppna dörrar var sant. Tyvärr finns det ingen reell grund i det påståendet. Varken utrikesministerns första svar eller det senaste har undanröjt de betänkligheter jag har redovisat just när det gäller kopplingen kärnkraft–kärnvapen. Detta har jag alltså belagt med citat, och jag kunde ha tagit fram flera andra, som vi använde exempelvis under folkomröstningskampanjen, från forskare och institutioner runt om i världen som just påpekade vikten av att observera detta samband. Ola Ullsten tar alltså verkligen lätt på frågan, när han utan att oroa sig särskilt mycket avfärdar detta samband som någonting som egentligen är ganska obekvämt. Det är ju inte på det sättet. Om det vore så, skulle det inte uttryckas så mycken oro från alla håll och komma fram så många fakta om sambandet och den risk det innebär för spridningen av kärnvapen.

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

Varför skulle man bygga särskilda militära reaktorer för militära ändamål? Det går ju minst lika bra med reaktorer för civila ändamål, där man får fram positiva effekter – trots vad vi anser om kärnkraft – i form av elproduktion men samtidigt får utbränt bränsle, som kan upparbetas. Därmed kan man få avsevärda mängder plutonium, som det går alldeles utmärkt att använda för kärnvapenframställning. Det är så det fungerar, och därför har denna oro uppstått.

Det är alltså snudd på nonchalans, när den svenske utrikesministern hela tiden enständigt mot alla dessa uppgifter står här och säger att det inte finns någonting att oroa sig för i sammanhanget.

Varken Ola Ullsten eller jag vet exakt vad för slags plutonium de befintliga kärnvapnen är tillverkade av. Ingen av oss, och knappast någon annan, kan säga att exempelvis stormakternas vapenarsenal är framtagen i speciella militära installationer. Eftersom både Sovjet och USA, för att nu ta de stora kärnvapenmakterna, samtidigt har stora civila kärnkraftsprogram, är det snarare ganska troligt att stora delar plutonium just från dessa kärnkraftsreaktorer finns i den vapenarsenal de har och som de fortfarande bygger upp. Jag håller naturligtvis med utrikesministern om att det är den stora och allvarliga frågan. Men det är helt omöjligt att säga – det finns ingen grund för detta – att de här vapnen inte har tillverkats av plutonium från kärnkraft i civil användning. Det finns inget som helst stöd för ett sådant påstående.

Utrikesministern säger att det inte är någon risk, att oron inte är aktuell och att vi kan lita på garantier, på icke-spridningsavtalet m. m. Men vad är garantierna värda? Det är ju det som är det intressanta. Sverige gjorde allvarliga försök att placera kärnreaktorer i Turkiet för inte så länge sedan. Vi diskuterade ju också nyss Turkiet. Anta att vi hade lyckats placera svenska kärnreaktorer i Turkiet, vilket både regeringen och Asea-Atom var mycket angelägna om! Vilka garantier hade vi då haft för att inte plutonium från dessa reaktorer så småningom, via upparbetsanläggningar i Frankrike – som ju utan några som helst skrupler biträder alla både när det gäller vapenexport och kärnkraft – eller på annat håll, hade blivit tillgängligt i Turkiet, så att man där hade fått underlag för att tillverka en atombomb? Att tala om garantier i detta sammanhang, när vi vet hur detta stora komplex mer och mer utvecklas, är enligt min mening ganska lättfärdigt.

Så till frågan om IAEA:s roll. Det var ju roligt att höra att utrikesministern sade att IAEA:s roll är att vara kontrollerande och inte att främja exporten. Jag har fått ett vänligt brev från Hans Blix, där han så att säga velat tillrättalägga sina uttalanden. Jag måste konstatera, när jag läser de citat han har hänvisat till, att det inte ändrar min uppfattning i fråga om hans installationstal och hans uttalande i den svenska pressen då han började sitt arbete. Där sade han tydligt och klart att han vill arbeta för att främja spridningen av kärnkraft just till tredje världens länder. Detta tycker jag är betänkligt, och det borde den svenska regeringen och den svenske utrikesministern ta avstånd ifrån.

Jag vill anföra ytterligare ett citat, apropå den fråga som jag inte fick svar på. Det är tydligen inte bara Asea-Atom som är invecklat i det här, och jag

skulle gärna vilja få ett besked från utrikesministern om detta. Jag citerar ur Ny Teknik nr 29 år 1981:

”Det svenska företaget Sweconuclear är med i planeringen av kärnkrafts-utbyggnad i Syrien.

Vi utreder de ekonomisk-tekniska förutsättningarna för kärnkraft, bekräftar företagets VD Bo Löfgren.

Sweconuclear som sysslar med rena konsulttjänster ägs bland annat av Studsvik Energiteknik AB. Företaget fick anbudet för två år sedan och projektet görs i samarbete med Belgatom, Belgien, franska Sofratom och schweiziska Electro-Watt.”

Vad är detta? Syrien har inte skrivit under icke-spridningsavtalet. Syrien är en stat som är invecklad i de stora spänningsfält som finns i Mellersta Östern. Här är tydligen svenska företag inblandade – eller också ljuger den här tidningen. Vad anser utrikesministern och den svenska regeringen om detta? Det är ändå ganska viktiga spörsmål.

Anf. 38 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Enligt min uppfattning borde det i högsta grad ligga i Sveriges intresse att motverka spridning av kärnteknologi i världen. Det finns framför allt två skäl för det.

Det första är att vi för egen del har tagit ställning och klargjort att vi inte på längre sikt skall använda oss av kärnkraft i Sverige. Vi skall använda de kärnkraftverk som redan finns eller som är under byggnad, men ingen kärnkraftsuppbyggnad skall ske därefter. Det gör kanske att utrikesministerns formulering om att vi skulle förlita oss på kärnkraften var något missvisande. Vi använder de kärnkraftverk vi har, men det blir inte några flera. Det innebär alltså att Asea-Atom inte har någon möjlighet att sälja ytterligare kärnkraftverk i Sverige. Anledningen till det är att svenska folket har givit uttryck för uppfattningen att kärnkraften, framför allt av säkerhetsskäl men också av andra skäl, inte är någon lämplig energikälla på längre sikt. Det borde då vara logiskt att vi inte försöker pracka på andra länder en energiteknik som vi själva i det längre perspektivet har tagit avstånd från.

Det andra skälet till att vi bör motverka spridning av kärnteknologi i världen är naturligtvis sambandet mellan civil kärnkraft och kärnvapen. Att ett sådant samband finns har också utrikesministern klargjort, och detta kanske t. o. m. något starkare än vad som framgår av det interpellationssvar som diskuteras här i dag. Det är visserligen sant att vi kan välja – och också har den policyn – att bara sälja kärnteknologi till länder som har undertecknat NPT. Men det är ju ett avtal som går att säga upp, utan att det finns möjligheter till sanktioner. Vi kan inte åka och hämta våra kärnkraftverk från något land, som t. ex. efter en politisk omvälvning skulle välja att lämna NPT och undandra sig IAEA:s kontroll. Då är dessa garantier inte så förfärligt mycket värda.

Det är naturligtvis riktigt som det framhålls i svaret att om man är bestämd i utgångsläget att skaffa sig kärnvapen finns det andra och effektivare sätt att

Nr 82

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

göra det än att först bygga en civil reaktor. Men om man har ett civilt kärnkraftsprogram och på grund av t. ex. en regimförändring ändrar politiken i dessa frågor och kanske blir intresserad av att skaffa sig kärnvapen, då är det utan tvivel en hjälp om man redan har ett civilt kärnkraftsprogram. Vi vet att det är möjligt att med modifieringar använda åtminstone vissa typer av lättvattenreaktorer för att få fram vapenplutonium, om man vill göra det. Man slipper alltså att bygga upp särskilda vapenreaktorer.

Detta gör att det här finns ett samband som man inte kan komma ifrån. Det ökar risken i ett framtidsperspektiv för spridning av kärnvapen genom att man sprider den civila kärnteknologin.

Nu finns det inget generellt förbud mot att exportera kärnkraftverk. Linje 3 krävde i folkomröstningen ett sådant förbud, men det vann ingen majoritet. Det är alltså en tillåten hantering enligt de lagar vi har i dag. Man måste emellertid ha tillstånd i varje särskilt fall för att pröva förutsättningarna i landet.

Enligt min uppfattning borde det finnas anledning att se över hur vi skall hantera dessa frågor. Det är inget tvivel om att detta är ett dilemma. Det uppstår en konfliktsituation mot den energipolitik som vi hanterar här hemma. Jag tycker att det är svårt att förklara att vi bedriver en energipolitik för egen del och en annan på det internationella fältet. Det kommer i konflikt med utrikespolitiska målsättningar.

Jag tycker alltså att man bör se över hur vi skall hantera detta i fortsättningen. Framför allt borde regeringen ligga mycket lågt när det gäller marknadsföring av kärnteknologi utomlands.

Det är värdefullt att utrikesministern klargjort inställningen att kärnkraftteknik i varje fall inte är någonting att framhålla för u-länderna som en intressant teknik. Det är klart att för de allra flesta u-länder så framstår andra energikällor ur alla synpunkter som överlägsna kärnkraften, bortsett från de speciella problem och risker som kärnkraften för med sig. Det är min förhoppning att Sverige också fortsättningsvis i internationella organ kraftfullt skall driva uppfattningen att man skall arbeta för att erbjuda u-länderna andra och lämpligare alternativ. Här har det också hänt en hel del, t. ex. den FN-konferens om nya och förnyelsebara energikällor som gick av stapeln förra sommaren. Sverige spelade en pådrivande roll för tillkomsten av denna konferens. Jag tycker att detta var ett viktigt led i arbetet på att öka intresset för den typen av energikällor, som jag tror är att föredra både för u-länder och för i-länder.

Anf. 39 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Vi diskuterar i varje fall fyra problem utan att man anstränger sig alltför mycket att göra någon distinktion dem emellan. Vi diskuterar för det första problemet om Sverige skall ha rätt att exportera kärnteknologi till andra länder. Vi diskuterar för det andra huruvida det är rätt av andra länder att satsa på kärnkraft i sin energiförsörjning. Vi diskuterar för det tredje frågan om den svenska energipolitiken eller rättare

sagt påpekar att den diskussionen är avslutad och att ställningstagande har skett. Vi diskuterar för det fjärde risken för kärnvapenspridning.

Debatten utgår från frågeställningen: Finns det ett samband mellan militär och civil teknologi på detta område? Jag har sagt att det sambandet finns där. Det är ofrånkomligt och självklart, lika väl som sambandet finns på andra teknologiska områden.

Det faktum att man ogillar att detta samband finns – Oswald Söderqvist och andra – innebär inte automatiskt att man på något sätt kan avskaffa sambandet, att man kan leva som om det inte finns, utan vi måste leva med insikten att det finns, och vi måste göra vad vi kan för att det sambandet inte skall betyda att kärnkraft för fredliga ändamål via anrikning av avfallet skall kunna komma till användning på det militära området.

Det är därför att de har denna uppfattning – och på den punkten har vi inga delade meningar i den här kammaren – som vi säger att vi måste stärka IAEA:s kontrollapparat. Det är det vi arbetar för i Sverige, och många andra länder gör det också. Jag tror precis som Pär Granstedt sade – och Oswald Söderqvist anser det säkert också – att det finns mycket övrigt att önska vad det gäller effektiviteten hos IAEA. Det är ett svårt och nytt område – man måste ha möjlighet att kontrollera allt som händer på det här området i alla världens länder. Det är klart att det tar tid innan ett sådant system blir perfekt, om det någonsin blir det. Men man skall ju inte skylla på träden för att det blåser. Och därför skall man inte heller hoppa på IAEA för att dess kontroll inte är fullständig utan arbeta för att den blir det så långt det är möjligt.

Vi måste också arbeta för att icke-spridningsavtalet respekteras. Det är ett avtal som många länder har skrivit under, och vad gäller de länder som när avtalet tillkom inte hade kärnvapen, har de utfäst sig att inte skaffa kärnvapen. Vi måste se till att det avtalet efterlevs. Återigen kan man säga om detta avtal: Visst finns det svagheter här, visst kan ett land som har skrivit under NPT-avtalet kanske säga upp det. Men jag skulle vilja fråga både Pär Granstedt och Oswald Söderqvist: Vad menar ni att vi skall göra åt det? Skall slutsatsen bli att strunta i IAEA, eftersom IAEA inte är fullkomligt, och strunta i att arbeta för ett effektivare NPT-avtal, eftersom det inte är så omfattande som man skulle önska? Jag kan inte tro att ni kan dra den slutsatsen, och därför saknar ni poäng i den debatt som ni för med sådan verbal vitalitet.

Vi skall vidare arbeta för nedrustning. Och det kan vi göra med hur gott samvete som helst. Vi behöver inte alls känna att vi bedriver någon sorts dubbelmoral. Det finns ingen fråga på det utrikespolitiska området som den svenska regeringen f. n. driver så aktivt i alla möjliga sammanhang som just motståndet mot kärnvapen. Det faktum att vi skrivit på NPT-avtalet som i sig indirekt godkänner att vissa stater har kärnvapen, innebär inte att vi har avhänt oss möjligheten att säga till dessa stater som har kärnvapen: Ni skall inte använda dem, och eftersom ni inte skall använda dem kan ni göra er av med dem.

Nr 82

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

som jag predikar ifrån den här talarstolen och ifrån många andra talarstolar, både i Sverige och utomlands. Och det tänker jag fortsätta att göra så länge jag har förmågan att predika över huvud taget och så länge det finns ett enda kärnvapen kvar i världen. Detta är nämligen det stora hot som vi i dag lever med – de enorma kärnvapenarsenalerna. Det är det stora hotet. Oswald Söderqvist och Pär Granstedt. Jag negligerar därmed inte det problem som ni nu tar upp. Men det stora hotet på kärnområdet kommer från den enorma mängd kärnvapen som finns och som bara växer, eftersom stormakterna saknar även det minimum av förstånd som krävs för insikten att det inte kan vara i någons intresse, varken för dem själva eller för världen i övrigt, att kärnvapenarsenalerna blir ännu större, att gränserna mellan konventionella vapen och kärnvapen suddas ut, att hela idén om att kärnvapen skall vara avskräckningsvapen, politiska vapen som inte skall komma till användning, håller på att urgröpas etc.

Sedan till ett par speciella frågor som Oswald Söderqvist tog upp. Det gäller ett företag som tydligen heter Swecu Nuclear. På utrikesdepartementet känner vi inte till att det skulle förekomma export av kärnteknologi från detta svenska företag till Syrien. Om en sådan export förekommer är den olaglig, och vi kommer då att ingripa, men jag utgår ifrån att så icke är fallet. Däremot kan det mycket väl vara så, att någon forskare som har varit knuten till detta företag, eller något annat företag, och som är svensk har flyttat till Syrien, eller något annat land, och där utnyttjar sina kunskaper på detta område. I så fall kan vi beklaga detta, men med det samhällssystem som vi har i Sverige kan vi inte hindra människor att flytta ut om de så önskar och inte heller hindra människor från att använda de kunskaper som de har förvärvat. Vi kan bara hoppas att vederbörande använder sina kunskaper i fredens och utvecklingens tjänst och inte i krigets.

Till sist, herr talman: Vårt blivande plutonium i Frankrike kommer enligt ett regeringsavtal som ingicks med Frankrike 1979 att kvarstanna under svensk kontroll. Vi har alltså inte tänkt avhända oss ansvaret för hur det plutoniet används.

Anf. 40 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är klart att man när man för en sådan här debatt kommer in på alla de här spörsmålen. Man blir kanske tvungen att beröra minst fyra olika problemkomplex – det är svårt att undvika i detta sammanhang.

Huvudfrågan är emellertid som utrikesministern framhållit med all tydlighet – och det tycker jag är bra – diskussionen om sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen.

Utrikesministern säger alltså att sambandet finns, och det är bra. Jag tycker att det nu gjorts ett tydligt avståndstagande från dem som har påstått motsatsen, ett kraftfullare besked än vad som getts i interpellationssvaret. Detta noterar jag med tillfredsställelse.

Jag vill emellertid återkomma till Sveriges dubbla roll, för i motsats till utrikesministern anser jag att det finns en sådan. Det är mycket fruktbart att jämföra med hur vi agerar på vapenexportområdet. Här är det fråga om

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

precis samma problematik. I vissa internationella församlingar, t. ex. vid nedrustningsförhandlingar, har regeringen gjort stora insatser och gör fortfarande sådana. Vi intar på det diplomatiska och politiska planet en framåtsyftande och bra hållning. Men går vi till en annan del av regeringskansliet, den som gäller handelspolitiken, blir den praktiska politiken den rakt motsatta. Vapenexporten och kärnkraftsexporten – eller kärnkraftteknologiexporten – gäller precis samma spörsmål. Då blir det dubbelmoral, och det är alldeles tydligt att vi har en sådan i detta fall. Säger man, som utrikesministern, att det är alldeles klart att det finns ett samband och att vi i internationella församlingar skall motarbeta spridning av kärnvapen, måste vi också logiskt motarbeta spridningen av kärnkraft. Det görs alltså inte – och däri ligger dubbelmoralen, som inga engagerade uttalanden av utrikesministern kan dölja, så länge den praktiska politiken uppvisar detta mönster. Jag har velat peka på detta i min interpellation, och eftersom sakförhållandet bekräftats ganska tydligt här i debatten är jag ganska nöjd.

Detsamma gäller vår syn på IAEA. Här har vi också denna dubbla roll. IAEA är ett kontrollorgan. Jag håller helt med utrikesministern om att det är bra att detta kontrollorgan finns. Icke-spridningsavtalet är också bra – vi skall satsa allt på detta. Samtidigt som IAEA har drivit den nämnda politiken har den *praktiska* politiken under hela den mer än 20-åriga verksamheten faktiskt inneburit ett aktivt arbete på att sprida kärnkraft. Ofta har det också gällt länder som inte alls borde ha kärnkraft, såväl av politiska och ekonomiska som av andra skäl. Utrikesministern har också sagt att det i många fall rör sig om olämplig teknologi för just fattiga länder. Det är också en dubbelroll och en dubbelmoral. Den svenska regeringen skall ju ta ställning också till detta. Jag har inte alls någon från utrikesministern skild uppfattning i det här avseendet. Vi skall naturligtvis stödja IAEA:s kontrollarbete och försök att få icke-spridningsavtalet ratificerat av fler stater. Detta är mycket bra. Men samtidigt kan vi ju inte ställa upp bakom IAEA:s arbete att så mycket som möjligt sprida kärnkraft. Det är ju ett uttryck för motsatta uppfattningar, om man – jag vill påpeka det än en gång – erkänner att det finns ett samband mellan de här två sakerna.

Jag har inget att anföra mot utrikesministerns engagerade tal om motståndet mot kärnvapen. Jag är helt överens med honom på den punkten.

Apropå delfrågan om Syrien m. m. får vi hoppas att regeringen har rätt. Men enligt de uppgifter jag har fått – jag vet inte om de är samma, men det har regeringen alla möjligheter att kontrollera – är det inte fråga om någon forskare som flyttat till Syrien utan om ett konsultföretag, som tydligen säljer sina konsulttjänster till Syrien, en stat som inte har skrivit under icke-spridningsavtalet och som över huvud taget är en stat som vi skall vara väldigt försiktiga med både då det gäller vapenexport och då det gäller export av detta slag.

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

Anf. 41 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Utrikesministern betonade på ett mycket kraftfullt och bra sätt att kärnvapnen är det stora hotet. Det är vi naturligtvis helt eniga om. Risken för spridning av kärnvapen är en del av kärnvapenhotet – det är gammal etablerad svensk politik. Jag utgår ifrån att också Ola Ullsten anser att spridningen är ett av de stora bekymren och att spridning av kärnvapen till ytterligare länder till varje pris måste motverkas. Det är ju här sambandet finns mellan kärnvapenhotet och den debatt vi för i dag, eftersom vi alla är eniga om att civil kärnteknologi med nödvändiga modifieringar kan användas också för militära ändamål. Där tvingas vi då konstatera att ju fler länder som skaffar sig den här teknologin, desto större är risken att det på sikt också blir kärnvapenspridning.

Nu frågar Ola Ullsten Oswald Söderqvist och mig retoriskt: Skall vi strunta i IAEA och NPT? Självfallet skall vi inte det. Självfallet skall vi försöka se till att det skyddsvärn mot kärnvapenspridning som NPT och IAEA utgör skall bli så starkt som möjligt. Men från att konstatera det och säga att detta är någonting att kämpa för är steget långt till att anse att IAEA och NPT är en tillräcklig garanti och att vi, tack vare att vi har den kontrollen, utan att vara rädda för att kärnteknologin på sikt kan missbrukas kan exportera kärnteknologi till de länder som undertecknat NPT och accepterat IAEA:s kontroll. Det, tycker jag, är en slutsats som man inte kan dra.

Vi tvingas konstatera att det här skyddet är otillräckligt, inte bara därför att man kan rikta kritik mot kontrollen och – när den utförs – sätta frågetecken när det gäller dess effektivitet, utan också därför att IAEA inte tar över de enskilda ländernas suveränitet och inte har några sanktionsinstrument. Det innebär att det är ett suveränt beslut av en stat att underkasta sig IAEA:s kontroll. Ingenting kan emellertid hindra en stat att avsäga sig den kontrollen i en framtid, när man redan har teknologin. Det enda påtryckningsmedlet är då att andra stater kan upphöra att exportera kärnteknologi till ett sådant land. Vi vet att det alltid finns stater som inte tar så hårt på att NPT-avtal och IAEA-kontroll skall finnas. Risken för att ett land som säger upp NPT-avtalet skall ställas utanför erforderlig utrustning är inte så stor. Varje gång vi exporterar kärnteknologi till ett land, även om det då är anslutet till NPT, tar vi risken att det i det landet någon gång i en framtid kan inträffa politiska förändringar som gör att teknologin kan missbrukas.

Den poäng som Ola Ullsten saknade i det som bl. a. jag sade är helt enkelt denna: Vill vi motverka kärnvapenspridning och vara på den säkra sidan, då skall vi också motverka spridning av civil kärnteknologi. Enligt min uppfattning borde det vara en etablerad svensk utrikespolitik att på olika sätt försöka motverka spridning av civil kärnteknologi i världen.

Anf. 42 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Skulle vi gå in på den linjen att, som herr Granstedt säger, motverka spridning av kärnteknologi, skulle vi inte heller kunna arbeta för icke-spridningsavtalet, eftersom det – som jag sade – innehåller två

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

komponenter. Den ena är att signatärerna förklarar att de icke tänker skaffa sig kärnvapen och den andra är att de i gengäld – för att de avstår från kärnvapen – vill ha stöd från kärnkraftsteknologiländerna när det gäller användning av kärnteknologi för fredliga ändamål. Det är dessutom på det viset att de allra flesta u-länder i vanlig mening inte har något intresse av att skaffa sig kärnkraft av det skälet att kärnkraften är för dyr. Men de har intresse av att utnyttja kärnteknologin på andra områden såsom medicin, hälsovård, växtförädling, insektsbekämpning osv. Det är det de vill ha hjälp med. Det är den hjälpen de har velat ha som ersättning för att de avstår från att skaffa sig kärnvapen. Det förhållandet att de avstår från att skaffa sig kärnkraft har mer en ekonomisk bakgrund – den är knappast ekonomiskt försvarbar i ett fattigt u-land, som till mycket stora kostnader måste importera all den teknologi som behövs.

Oswald Söderqvist försöker göra en jämförelse med den svenska vapenexporten och hävdar att vi där har samma dubbelmoral som när det gäller den ännu icke etablerade exporten av kärnteknologi. Det är här som Oswald Söderqvist tänker fel. Jag är ledsen att säga det. Det är ingen dubbelmoral att Sverige exporterar krigsmateriel enligt de mycket restriktiva bestämmelser som den exporten sker efter – till länder som man, kort sagt, förmodar inte kommer att behöva använda vapen annat än i försvarssyfte någon gång.

Vi kan göra det med gott samvete och samtidigt driva nedrustningsfrågan, eftersom vår politik när det gäller nedrustning är att man skall åstadkomma en balanserad nedrustning, där båda supermakterna kommer överens om hur mycket de skall minska sina vapenarsenaler, i första hand kärnvapenarsenaler. Vi tror inte på ensidig nedrustning av någondera sidan. Det skulle bara leda till att tomrummet fylldes ut av den andra, och någon nedrustning skulle i praktiken inte komma till stånd.

Vi tror inte heller på någon ensidig svensk nedrustning. Precis samma fenomen gäller nämligen för Sverige. Skulle Sverige lämna sitt territorium öppet och oförsvarat vore stormakter snara att utnyttja detta för sina politiska syften. Och för att vi skall kunna behålla det försvar vi måste ha för att försvara vår neutralitet måste vi ha en egen krigsmaterielindustri. Annars blir vi helt beroende av utlandet, och det vore inte bra för ett neutralt land som Sverige. Och skall vi kunna behålla den industrin måste den kunna få exportera i begränsad omfattning, eftersom den svenska marknaden är så liten.

I någon mån kan detta sägas gälla också på kärnteknologiområdet. Vi skall inte förlita oss på kärnkraften, som Pär Granstedt uppfattade att jag har sagt, men vi kommer att ha kärnkraftverk i gång i Sverige ytterligare några årtionden. Skall vi kunna underhålla detta kärnkraftsprogram är det bra att vi har en egen kärnkraftsindustri. Och för att den i sin tur skall kunna överleva måste den tillåtas exportera. Försöken att exportera har ännu inte varit särskilt framgångsrika. I fallet Turkiet, som Oswald Söderqvist gör stort nummer av, gav vi EKN rätt att teckna EKN-garanti, och vi gav Asea-Atom rätt att exportera till Turkiet. Men den saken hade blivit aktuell långt senare,

Onsdagen den
17 februari 1982

*Om sambandet
mellan kärnkraft
och kärnvapen,
m. m.*

och då hade man provat denna fråga så som man skall pröva frågor om kärnteknologi – från fall till fall, mot den politiska situationen i det land till vilket exporten är tänkt att äga rum.

Sedan finns det också en annan hake i det här resonemanget. Oswald Söderqvist, och det är att det ju ändå är en skillnad mellan att exportera vapen, som skall användas för krig, och att exportera kärnteknologi, som kan komma att utnyttjas för militära syften. All teknologi kan komma att utnyttjas för militära syften. Skulle vi alltså följa det råd som Oswald Söderqvist nu ger oss skulle vi i stort sett upphöra med export över huvud taget från Sverige! Om vi menar att bara det faktum att komponenter i den teknologi vi exporterar kan få militär användning är tillräckligt för att vi skall säga att vi inte kan acceptera detta, hamnar vi alltså på en orimlig ståndpunkt.

Vi skall inte blåsa upp IAEA:s uppgift att sprida kärnteknologin, säger Oswald Söderqvist, och jag tror att Pär Granstedt sade det också. Nej, IAEA:s uppgift är inte att sprida kärnteknologi. IAEA:s uppgift är att kontrollera att den kärnteknologi som redan finns icke utnyttjas felaktigt. Det är dess viktigaste uppgift.

Det har i debatten funnits tendenser att betona en mera offensiv hållning från IAEA till förmån för vad som skulle kunna kallas för en aktiv spridning av kärnteknologin i olika länder, framför allt u-länder. Men den politiken företräder varken den svenska regeringen eller den person som nu på alldeles egna meriter är chef för IAEA och som råkar vara svensk. Det är därför egentligen inte det problem som debattörerna i den här diskussionen vill göra det till.

Anf. 43 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vi skall inte vidga debatten till ytterligare ett problemområde och även diskutera svensk vapenexport, men likheten finns där.

Jag har inte någon annan uppfattning än utrikesministern om den svenska vapenexporten, om den följer de bestämmelser som finns. Jag anser att vi skall ha en viss begränsad vapenexport från Sverige för att få till stånd långa serier, som underlättar vår egen vapenanskaffning – det har jag uttryckt många gånger här i kammaren. Det har jag ingenting alls emot! Jag tycker också att de svenska bestämmelserna och restriktionerna på vapenexportens område är bra.

Men det stora problemet när det gäller den svenska vapenexporten under årtiondena sedan andra världskriget är ju att det förekommit ständiga brott mot dessa bestämmelser, på grund av kollisionen mellan Sveriges diplomatiska politiska linje och de handelspolitiska intressena. De svenska vapnen har gång efter annan – på 1950-talet, 1960-talet, 1970-talet och 1980-talet – dykt upp i länder där svenska vapen inte borde ha funnits. Svenska företag har varit inblandade i skandaler, där det visat sig att de sålt vapen till länder som inte borde ha fått köpa. Det är dubbelmoralen.

Detsamma kan vi se på kärnteknologins område – det är därför jag kan göra den här jämförelsen. Den är inte alls uttryck för något felaktigt

tänkande, utan här föreligger ett mycket klart och logiskt samband. Den svenska politiken, som bedrivs i diplomatiska församlingar, är bra. Vi skall, som jag sade i mitt förra anförande, kontrollera kärnvapenspridningen genom icke-spridningsavtalet, genom IAEA osv. – mycket bra! Men den praktiska politiken på handelsområdet är en annan. Det är inte bara fråga om Turkiet – det har funnits många andra fall, där Sverige, Asea-Atom och den svenska regeringen har försökt placera reaktorer på marknaden i länder som egentligen inte skulle ha tillgång till någon kärnteknologi över huvud taget, och framför allt inte svensk kärnteknologi, om vi vill leva upp till de högtidliga deklamationer vi gör på det politiska planet.

Detta är exakt samma mönster som när det gäller vapenexporten. Det är samma kollision mellan politiska deklamationer och handelspolitiska intressen. Det är självfallet därför man kan göra en jämförelse.

Jag ser med oro att vi riskerar att utvecklingen på det här området följer precis samma mönster som utvecklingen på vapenexportområdet. Det är inte någon trevlig utveckling av det svenska kärnkraftskunnandet!

Ola Ullsten säger att vi måste hålla våra reaktorer i gång, och för att hålla kärnkraftskunnandet uppe måste vi exportera. Jag är inte alls övertygad om att vi behöver ha någon omfattande kärnkraftsexport för att hålla våra tolv reaktorer i gång i 25 år. Den teknologin finns redan. Vi har tio reaktorer mer eller mindre i gång, och vi får kanske två till. Vi behöver inte ha någon export för att serva dem – det klarar vi ändå. Vi har gjort det hittills utan export!

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1981/82:237 om reklamsamarbete mellan armén och vissa tidskrifter

Anf. 44 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Karl-Erik Svartberg har med hänvisning till en artikel i Värnplikts-Nytt, enligt vilken skulle framgå att armén stöder FIB-Aktuellt Rally Team med 60 000 kr., frågat om jag vill medverka till att den typen av reklamsamarbete i fortsättningen inte kommer i fråga.

Enligt vad jag har inhämtat har ett rallyteam ingått ett avtal om reklamsamarbete med tidningen FIB-Aktuellt. Samarbetet innebär att tidningen får utnyttja teamet för reklam och PR. Rallyteamet tillhör alltså inte tidningen.

Arméstaben har också ett avtal med rallyteamet. Detta avtal innebär att rallyteamet på väg till de olika tävlingarna skall besöka förband och där medverka i en organiserad trafiksäkerhetsinformation till de värnpliktiga samt demonstrera rallybilen och informera om rallysporten.

Genom att utnyttja rallysportens popularitet och intresset för sport och teknik bland de unga pojkbarna underlättas, enligt arméstabens bedömning,

Onsdagen den
17 februari 1982

Om reklamsamarbete mellan armén och vissa tidskrifter

möjligheterna att nå ut med trafiksäkerhetsinformation till de värnpliktiga.

För egen del kan jag konstatera att arméstabens engagemang gäller rallysporten och inte tidningen FIB-Aktuellt. Jag kan också konstatera att syftet med samarbetet är att med intresset för rallysporten som hjälp genomföra en trafiksäkerhetskampanj riktad till de värnpliktiga. Denna trafiksäkerhetskampanj är f. ö. en del i den allmänna trafiksäkerhetsinformation som armén bedriver.

Enligt min mening finns det ingen anledning att vidta några åtgärder i den riktning Karl-Erik Svartberg antyder.

Anf. 45 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, men det var tyvärr undanlidande.

När rader av organisationer och enskilda protesterar mot de s. k. herrtidningarna och man i olika affärskedjor t. o. m. diskuterar bojkott av dem ger sig armén av alla in i ett reklamsamarbete med FIB-Aktuellt. Jag måste säga att jag studsade till, när jag fick se det avslöjande reportaget i Värnplikts-Nytt.

Armén satsar alltså 60 000 kr. på FIB-Aktuellt Rally Team. Varför? frågar man sig. Från arméstabens informationsavdelning får man följande svar:

”– För vår del är syftet dels att nå ut med trafikinformation, dels att skapa en positiv attityd till armén.”

Detta resonemang återkommer också delvis i försvarsministerns svar. Anser verkligen försvarsministern att satsningen på FIB-Aktuellt Rally Team är det lämpligaste och bästa sättet att få ut trafiksäkerhetsinformation och att skapa en positiv attityd till armén?

Om man jämför med hur en marknadsförare på FIB-Aktuellt ser på satsningen på rally, får man en annan bild:

”Skälet till att FIB/aktuellt satsar på rally är att det finns ett mycket stort intresse för bilar i Sverige, inte minst bland killar i lumpårldern. Genom att haka på detta hoppas man sälja fler tidningar.”

Nu konstaterar försvarsministern i svaret att arméstabens engagemang gäller rallysporten och inte tidningen FIB-Aktuellt. Han säger också att rallyteamet inte tillhör tidningen.

Jag förstår att man i arméstaben har fått litet kalla fötter och vill komma ifrån den här besvärande kopplingen, men så här säger ju marknadsföraren:

”Teamet som hittills helt finansierats av tidningen kommer från nästa år att utökas med en ny förare – – –.

Detta har fått till följd att tidningen inte ensam kan stå för alla kostnader.

– Därför gav vi oss ut för att leta efter delssponsorer. Och glädjande nog har armén valt att satsa på oss – – –.”

Han säger också: ”Vi är naturligtvis mycket glada åt den här uppgörelsen. På sätt och vis är det ett naturligt samarbete eftersom vi vänder oss till samma

målgrupp som armén. Unga killar i 20–25-årsåldern – – –.”

Anser också försvarsministern att detta är ett naturligt samarbete mellan FIB-Aktuellt och armén? Är det bra att armén hjälper FIB-Aktuellt att sälja fler exemplar av sin tidning?

Nr 82

Onsdagen den
17 februari 1982

Om reklamsamarbete mellan armén och vissa tidskrifter

Anf. 46 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag upprepar att huvudsyftet med arméns kampanj i detta fall är att sprida trafiksäkerhetsinformation. Jag föreställer mig att vi alla anser att så bör ske. Likaså antar jag att arméstaben har frågat sig hur man på bästa sätt skall genomföra trafiksäkerhetsinformation för att den skall gå fram till de värnpliktiga.

Karl-Erik Svartberg anser att armén har valt fel väg när man har använt sig av detta rallyteam. Vi kan konstatera att ungdomen har ett stort intresse av bilar och bilsport. Det verifieras också av armén, som anser sig ha nått ett gott resultat med sin trafiksäkerhetsinformation när man har valt detta sätt.

Karl-Erik Svartberg åberopar vad som skrivs i ett nummer av Värnplikts-Nytt. Jag har själv inte tidningen med mig och kan därför inte riktigt bedöma detta.

Man kan ha vilken uppfattning man vill om tidningen FIB-Aktuellt. För egen del tillhör jag inte dess läsekrets. Vi har dock en fri press här i landet, och tidningen i fråga är fullt laglig.

Anf. 47 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag har det aktuella numret av Värnplikts-Nytt framför mig och skall be att få överlämna det till försvarsministern efter denna debatt.

Vad Torsten Gustafsson här har sagt är ingenting annat än undanlidande kommentarer. Nog måste väl försvarsministern ha en personlig mening om detta reklamsamarbete. Är det så svårt att tillstå att det tyvärr har brustit i omdömet när det gäller detta samarbete? Jag kan förstå att Torsten Gustafsson som försvarsminister inte direkt vill påverka arméns och arméstabens handläggning i detta fall. Men Torsten Gustafsson måste ju ändå ha en egen mening i frågan. Nog är det väl fråga om ett samarbete som man helst bör komma ifrån.

Det talas i vissa sammanhang om tillfälliga förbindelser. I detta fall kan man uttala förhoppningen att den tillfälliga förbindelsen mellan FIB-Aktuellt och arméstaben inte utvecklas till ett fast förhållande.

Jag vet inte hur jag skall tolka det som står i slutet av försvarsministerns svar, nämligen att han inte finner anledning att vidta åtgärder av det slag som jag har antytt, dvs. så att detta samarbete upphör. Jag får ingen vägledning av texten i övrigt. Innebär det att centerpartiets och folkpartiets statsråd ser positivt på detta reklamsamarbete mellan FIB-Aktuellt och arméstaben?

Onsdagen den
17 februari 1982

Om reklamsamarbete mellan armén och vissa tidskrifter

Anf. 48 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Som jag redan tidigare har sagt är detta ett led i att ge de värnpliktiga trafiksäkerhetsinformation. Karl-Erik Svartberg undrar om denna – som han säger – tillfälliga förbindelse är tänkt att bli ett fast förhållande. Det är svårt att svara på det. Jag föreställer mig att arméstaben gör en utvärdering av engagemanget och undersöker om detta är värt de pengar som satsats. Därefter får man ta ställning till om samarbetet skall fortsätta. Så brukar det ju gå till, och så tror jag också kommer att ske i detta fall.

Anf. 49 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag kan inte tolka försvarsministerns anförande på annat sätt än att han i praktiken ställer upp på detta reklamsamarbete. Det är ju ganska fantastiskt.

Anf. 50 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag vill påpeka att det ändå är fråga om ett reklamsamarbete med ett rallyteam som vi här har talat om och inte med tidningen FIB-Aktuellt.

Anf. 51 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Det sägs klart och tydligt ifrån av marknadsföraren på FIB-Aktuellt att tidningen är ute och letar efter ytterligare delssponsorer, därför att man i fortsättningen inte har råd att ensam svara för kostnaderna för rallyteamet. Nu har alltså armén gått in såsom delssponsor. Det är väl någonting som vi borde kunna vara utan. En fråga är dessutom om det är en klok satsning i övrigt att satsa på ett reklamsamarbete med en tidning, vars upplaga så dramatiskt sjunker.

Anf. 52 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Orsaken till att tidningens upplaga sjunker undandrar sig mitt bedömande. Jag vidhåller fortfarande att det från arméstabens sida inte är fråga om något abonnemang på FIB-Aktuellt, utan avsikten är att genom kontakter med rallyteamet sprida trafiksäkerhetsinformation. Jag utgår från att även Karl-Erik Svartberg anser att det sista är vällovligt.

Anf. 53 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Att FIB-Aktuellts upplaga sjunker mycket beror kanske på att läsarnas omdöme är bättre än arméstabens och försvarsministerns.

Anf. 54 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag vill på nytt påpeka för Karl-Erik Svartberg att vi har en fri press i detta land. Vi kan ha olika meningar om hur pressen betar sig i olika sammanhang, men det är viktigt att slå fast att vi har en fri press.

8 § Svar på fråga 1981/82:242 om Sveriges säkerhetsintressen vid delningen av kontinentalsockeln i Östersjön

Nr 82

Onsdagen den
17 februari 1982

Anf. 55 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Mot bakgrund av de svensk-sovjetiska förhandlingar som nyligen har ägt rum om avgränsningen av kontinentalsockeln och fiskezonerna öster om Gotland har Carl Bildt frågat mig, om jag anser att Sveriges säkerhetsintressen påverkas negativt eller positivt, om delningen av kontinentalsockeln i Östersjön sker på ett sätt som drar gränsen närmare Gotland än den sovjetbaltiska kusten.

Som nyligen framhölls av utrikesministern här i kammaren är Sveriges ståndpunkt att gränsdragningen i princip bör vara en mittlinje mellan Gotland och den baltiska kusten. Från sovjetisk sida hävdas att gränslinjen bör vara en mittlinje mellan de båda ländernas fastlandskuster.

De jämningsförslag som framställs från svensk sida tillgodoser till fullo svenska säkerhetsintressen. Regeringen har självfallet inte för avsikt att godta en uppgörelse i den här frågan som på något sätt äventyrar vår säkerhet. Jag vill samtidigt betona att det också är ett svenskt säkerhetsintresse att få en överenskommelse om gränsdragningen.

Anf. 56 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga. Något egentligt svar på den tämligen precisa fråga som jag har ställt var det dock inte. Skall man ur den halva A 4-sida som svaret omfattar uttolka någon ståndpunkt, blir det väl snarast att försvarsministern anser att det har en positiv inverkan på Sveriges säkerhetsintressen att delningslinjen hamnar något närmare Gotland än den sovjetbaltiska kusten.

Försvarsministern refererar regeringens ståndpunkt att man i princip står fast vid mittlinjeprincipen för gränsdragningen i Östersjön. Men det är ju ett tämligen ointressant konstaterande, så länge man i praktiken visar en vilja att frångå detta. Att så är fallet bekräftade också utrikesministern i den debatt som försvarsministern refererade till.

När man överger mittlinjeprincipen – den är fast förankrad i all folkrätt, och den har hävdats av svenska regeringar av de mest skilda partipolitiska sammansättningar under det senaste decenniet – ger man sig in på andra principer. Då ger man sig in på att söka en överenskommelse efter en kohandelsprincip, där det blir en dragkamp mellan Sverige och Sovjetunionen om hur mycket närmare Gotland än den sovjetbaltiska kusten som gränslinjen skall dras. Det är en dragkamp där Sovjetunionen har större styrka och större tålamod och kan vänta på ett annat sätt än vad det verkar att den svenska regeringen kan.

Det som är extra anmärkningsvärt och som kanske inte kan läggas försvarsministern till last är att denna avgörande eftergift sker bara någon månad efter det att Sovjetunionen gjort sig skyldig till vad statsministern kallat den allvarligaste gränskränkningen gentemot Sverige sedan andra

Om Sveriges säkerhetsintressen vid delningen av kontinentalsockeln i Östersjön

Onsdagen den
17 februari 1982

Om Sveriges säkerhetsintressen vid delningen av kontinentalsockeln i Östersjön

världskriget. Sovjetiska och andra bedömare måste fråga sig var konsekvensen i det svenska agerandet ligger.

Att säkerhetsintressen påverkas torde vara alldeles klart. Detta ger Sovjetunionen möjlighet att t. ex. uppföra fasta installationer närmare Gotland än den sovjetbaltiska kusten, och man kan inte bortse från vad det kan komma att betyda.

Försvarsministern säger i slutmeningen att det också är ett säkerhetsintresse att få en överenskommelse till stånd. Låt mig därför fråga honom: Vilka avgörande olägenheter har varit förknippade med den förhandlingsståndpunkt som de svenska regeringarna haft under det senaste decenniet? Vilka avgörande vinster anser försvarsministern kan nås av en överenskommelse som lägger delningslinjen närmare Gotland än den sovjetbaltiska kusten?

Anf. 57 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag vill upprepa vad jag sade i mitt svar, nämligen att de svenska säkerhetsintressena till fullo har beaktats i de förhandlingar som sedan 1969 har förts med Sovjetunionen angående avgränsningen av kontinentalsockeln, för det är ju den avgränsningen som det är fråga om.

Hur kontinentalsockeln delas upp har betydelse främst för en eventuell framtida exploatering av sockeln. Delningen påverkar däremot inte våra eller Sovjetunionens territorialvattengränsar. Inte heller påverkas militära eller andra fartygsrörelser till sjöss.

Det ligger i sakens natur att jag inte närmare kan uttala mig om vad som kan bli ett slutligt resultat av sockelförhandlingarna. Inför fortsatta förhandlingar kommer särskild information som hittills att ges i utrikesnämnden.

Som jag sade i mitt svar är det inte på det sättet – som Carl Bildt tydligen utgår ifrån – att regeringen har frångått sin principiella syn att delningslinjen bör gå mellan Gotland och det sovjetiska fastlandet. Samtidigt är det dock så att vi menar att det är ett allmänt intresse att få en klar överenskommelse om gränsdragningen. Om några justeringar därvid skall ske av den svenska positionen, skall de givetvis göras på ett sådant sätt att våra säkerhetsintressen inkl. våra militära intressen tillgodoses. Detta är den svenska regeringens utgångspunkt.

Anf. 58 CARL BILDT (m):

Herr talman! På en punkt finns det väl anledning till att hålla med försvarsministern, nämligen när han säger att han inte kan uttala sig närmare om vad som kommer att bli slutresultatet av förhandlingarna. De kommer med all sannolikhet att äga rum under en mycket lång tidsperiod.

Men det allvarliga är att även om försvarsministern och utrikesministern står och hävdar mittlinjeprincipen i den svenska riksdagen, sitter man i förhandlingsrummet med ryssarna och hävdar andra principer. Det framgår också av frågesvaret att man från svensk sida inte bara har lagt fram ett kompromissförslag utan flera. Försvarsministern använder pluralis i stället

för singularis. Uppenbarligen har man under den senaste förhandlingsperioden hunnit med att lägga flera olika kompromissbud. Och vilken annan signal kan man då sända till den sovjetiska statsledningen än att den svenska regeringen nu aktivt söker en överenskommelse, att det är en inbjudan till långhalning, att det är en inbjudan till att få den svenska regeringen att lägga ytterligare ett, två, tre, fyra, fem – jag vet inte hur många – kompromissbud. Varje kompromissbud för kanske gränsen en liten bit närmare Gotland. Varje litet steg kanske inte är så uppseendeväckande, men varje litet steg ger Sovjetunionen bättre möjligheter att i framtiden hävda sina säkerhetsintressen.

Låt mig också notera att Sovjetunionen för sådana här förhandlingar med en lång rad andra stater. Sovjetunionen har under lång tid fört förhandlingar av detta slag med Japan och med Rumänien. I de förhandlingarna har Sovjetunionen för egen del icke visat den minsta antydning till att vilja frångå mittlinjeprincipen på det sätt som den svenska regeringen nu har gjort. Man kunde kanske ha haft litet mera is i magen.

Anf. 59 Forsvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Av Carl Bildts anförande har inte framgått vilken uppfattning han har om gränsen i Östersjön och om han anser att det skulle vara ett intresse för Sverige att få den fastlagd. Den svenska regeringen utgår ifrån att det måste vara ett svenskt intresse att komma fram till klara gränser också i Östersjön.

Frågan är då hur man skall komma fram till en överenskommelse. Och jag har läst i en Gotlandstidning att Carl Bildt på Gotland har talat om att man skulle kunna tänka sig skiljedom. Men förhållandet är ju det att för att en skiljedom skall komma till stånd så måste båda parter medverka, och Sovjetunionen har hittills sagt nej när det gäller den frågan.

Hur skall man under dessa förhållanden gå fram? Jag kan inte se någon annan lösning än att det måste ske genom förhandlingar, och i förhandlingar måste man naturligtvis föra samtal – samtal som i det här fallet är omgivna med stor sekretess. Jag kan alltså inte här kommentera Carl Bildts påstående att det har lagts så och så många förslag. Jag har ingen möjlighet att gå in på detta här i riksdagen.

När det gäller tidpunkten för förhandlingarnas förande, så var de faktiskt planerade att äga rum redan i maj förra året men inställdes då på svensk begäran. När det nu på nytt blev aktuellt med förhandlingar diskuterades frågan, så som skall ske, i utrikesnämnden. På grundval av vad som sades där beslöt regeringen att förhandlingarna skulle äga rum.

Anf. 60 CARL BILDT (m):

Herr talman! Det är självfallet ett svenskt intresse att få den här gränsen fastlagd. Men det har funnits en förhandlingsuppläggning under de senaste tio åren. Det är svårt att se att det nu skulle finnas några intressen att ändra denna förhandlingsuppläggning. Det riktiga hade givetvis varit att fortsätta att fast hävda mittlinjeprincipen och att t. ex. vänta tills Sovjetunionen i de

Onsdagen den
17 februari 1982

Om Sveriges säkerhetsintressen vid delningen av kontinentalsockeln i Östersjön

förhandlingar, som är aktuella med andra stater, gör någon typ av överenskommelse som kunde vara vägledande.

Försvarsministern har undvikit att svara på min fråga, om det fanns några bestående och allvarliga olägenheter på grund av det faktum att vi under de senaste tio åren icke har haft någon överenskommelse. Det har ju funnits också en överenskommelse om hur man skall hantera det faktum, att det inte har funnits någon överenskommelse, och jag har mycket svårt att se att några svenska intressen kan ha äventyrats av detta.

Jag tror att om herr försvarsministern lyssnar exempelvis till den opinion som finns på Gotland i de här frågorna, så skall han märka att där råder en oro för vart det kan leda, om man på detta sätt utan någon anledning, direkt efter ubåtsintermezzot, lägger upprepade kompromissförslag.

Anf. 61 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! När Carl Bildt tar upp opinionen på Gotland kan jag meddela att jag som representant i olika försvarskommittéer under åtskilliga år har följt detta, men utan att ställa någon fråga om saken här i riksdagen. Det är nämligen så att frågan är svårhanterlig.

När det gäller frågan om säkerhetsintresset och vilka nackdelar vi har haft av att gränsen inte är fastlagd, är det ju så att ett utnyttjande av de tillgångar som eventuellt kan finnas på kontinentalsockeln kräver klara gränser.

Även från säkerhetspolitisk synpunkt, herr talman, anser jag att det skulle vara av stor vikt att få en fast gräns.

Anf. 62 CARL BILDT (m):

Herr talman! Att frågan inte varit aktuell i riksdagen tidigare hänger ju samman med att linjen tidigare har varit klar. Nu sker det en ändring av den svenska positionen, och då är det rimligt att den också diskuteras i riksdagen.

Men får jag lov att fråga försvarsministern, eftersom han frågade mig om hur det här borde skötas: Varför fanns det inte skäl att vänta och se vad Sovjetunionen gör på andra områden? När Sovjetunionen med sådan stor fasthet hävdar mittlinjeprincipen gentemot en rad andra länder, varför fanns det då inte anledning för oss att vänta och lyssna på de sovjetiska argumenten i de fallen och sedan fortsätta – på det sätt som vi har gjort i tio år – att hävda mittlinjeprincipen?

Nu har man gett sig in i ett kohandelsagerande, där försvarsministern inte kan, och inte bör, informera om vad som blir slutresultatet, där ingen annan heller vet det men där vi är på något av ett sluttande plan principiellt.

Jag upprepar detta: Den tidpunkt som valdes var den olämpligaste tänkbara. Försvarsministern säger själv att man i maj förra året på svenskt initiativ uppsköt en förhandling. Hade vi då inte ett läge där man kunde ha tagit det litet lugnt med att göra långtgående eftergifter gentemot Sovjetunionen – efter den allvarligaste gränskränkning vi har haft sedan andra världskriget?

Anf. 63 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag vill som avslutning på denna debatt – i varje fall för min del – säga att min utgångspunkt är att de förhandlingar som har förts och eventuellt kan komma att fortsättas kommer att leda fram till resultat som inte sätter några säkerhetspolitiska, inkl. militära, intressen åsido.

Carl Bildt kallar de här förhandlingarna för kohandel. Det får stå för Carl Bildt. Det är ju på det sättet att om man för förhandlingar så måste man föra dem med ärligt uppsåt.

Anf. 64 CARL BILDT (m):

Herr talman! Även kohandel kan såvitt jag förstår föras med ärligt uppsåt. Men resultatet är något mindre förutsebart än när man förhandlar efter fasta folkrättsliga principer. Och det är här min kritik kommer in: Det är bättre att hålla sig till de principer som varit accepterade än att ge sig in på en i och för sig – jag vill inte frånta försvarsministern det – ärligt menad kohandel.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1981/82:2159 till lagutskottet

1981/82:2160–2164 till socialutskottet

1981/82:2165 till trafikutskottet

10 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1981/82:2166 av *Nils Carlshamre m. fl.*

1981/82:2167 av *Lahja Exner m. fl.*

Hälso- och sjukvårdslag, m. m. (prop. 1981/82:97)

1981/82:2168 av *Kerstin Ekman m. fl.*

1981/82:2169 av *Roland Sundgren m. fl.*

1981/82:2170 av *Lars Werner m. fl.*

Vissa luftfartspolitiska frågor (prop. 1981/82:98)

11 § Kamraren åtskildes kl. 12.53.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert